

Piętka, Jan

Fałszywe, niepewne i podejrzane dokumenty mazowieckie z pierwszej połowy XIII wieku

Przegląd Historyczny 88/2, 289-315

1997

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

JAN PIĘTKA

Fałszywe, niepewne i podejrzane dokumenty mazowieckie z pierwszej połowy XIII wieku

Dzieje Mazowsza XIII wieku w literaturze naukowej powszechnie dzielone są na dwa okresy. Praktyczną cezurą jest data śmierci Konrada I, 31 sierpnia 1247, zamykająca okres pierwszy obejmujący jego panowanie, prawie całkowicie pokrywające się z pierwszą połową tego stulecia. Od roku 1248 zaczyna się okres drugi, lepiej już rozpoznany przez współczesnych badaczy i wydawców. Wspomnieć tu trzeba „Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza” Ireny Sułkowskiej-Kuraś i Stanisława Kuraś¹, świadomie zaczynający się tam gdzie kończy się zbiór przywilejów mazowieckich Jana Karola Kochanowskiego², oraz wcześniejsze od niego prace Ewy Suchodolskiej³. Czasy Konrada I wchodzą jednak w zakres zainteresowań prac Marii Syskiej o jego dokumentach i Stefana Krzysztofa Kuczyńskiego o pieczęciach książąt mazowieckich⁴.

Przegląd dokumentów fałszywych, niepewnych, podejrzanych i słusznie lub niesłusznie podejrzewanych o nieautentyczność, dotyczy czasów do końca panowania tego księcia. Stanowi część obszerniejszego repertorium dokumentów mazowieckich i Mazowsza dotyczących z XIII wieku, będącego obecnie w końcowej fazie opracowania. Wymogi repertorium narzucają też formę tej publikacji. Stąd m.in. ten sam, choć nieco skrócony, schemat opracowania każdego dyplomu, oraz pomysł by obok numeru bieżącego każdy omawiany tu dokument miał w nawiasie numer, jakim opatrzony jest w repertorium. Opiera się na tych samych zasadach⁵. Kierując się kryterium przyjętym w repertorium, zajmujemy się wyłącznie doku-

¹ *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza* [dalej cyt.: NKDM], wyd. I. Sułkowska-Kuraś i S. Kuraś, cz. 2 (1248-1355), Wrocław 1989.

² *Zbiór ogólny przywilejów i spominków mazowieckich — Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis* [dalej cyt.: Koch.], wyd. J.K. Kochanowski, Warszawa 1919.

³ E. Suchodolska, *Kancelarie na Mazowszu w latach 1248-1345*, Warszawa 1977; też, *Regesty dokumentów mazowieckich z lat 1248-1345*, Warszawa 1980.

⁴ M. Syska, *Dokumenty Konrada I mazowieckiego*, Warszawa 1968 (maszynopis pracy magisterskiej w archiwum UW); S.K. Kuczyński, *Pieczęcie książąt mazowieckich*, Wrocław 1978.

⁵ O koncepcji i zasadach repertorium zob. J. Piętko, *Repertorium dokumentów mazowieckich i Mazowsza dotyczących z XIII w. Koncepcja edycji, pierwsze problemy*, *Kwart. Hist. r.* CI, 1994, nr 3, s. 55-64.

mentami mazowieckimi⁶. Pomijamy natomiast dyplomy mniej lub bardziej, a najczęściej marginesowo dotyczące Mazowsza, które w repertorium zamieszczono osobno w aneksie.

Z czasów Konrada I przetrwało do naszych czasów 156 dokumentów — według przyjętego kryterium — mazowieckich. Poniżej przedstawionych będzie 33 z nich. Ustalenie ich autentyczności lub fałszywości niejednokrotnie nie jest możliwe, gdyż argumenty za i przeciw bywają mniej więcej równoważne. Można wtedy referować tylko poglądy poprzednich badaczy i zwrócić uwagę na przesłanki tych poglądów. Poszczególne dokumenty omawiane są kolejno według dat, którymi są opatrzone.

W y k a z s k r ó t ó w

- Acta Borussica* — *Acta Borussica, ecclesiastica, civilia, literaria* t. I-III, Königsberg-Leipzig 1730-1732.
- AGAD — Archiwum Główne Akt Dawnych
- Album pal.* — *Album paleographicum*, wyd. S. K r z y ż a n o w s k i, Kraków 1907.
- Arch. Archid. — Archiwum Archidiecezjalne
- Arch. Diec. — Archiwum Diecezjalne
- Arch. Gł. Król. Pol. — Archiwum Główne Królestwa Polskiego
- Arch. Państw. — Archiwum Państwowe
- Arch. Vat. — Archiwum Watykańskie
- Arch. Zak. Niem. — Archiwum Zakonu Niemieckiego
- Baczko — L. v o n B a c z k o, *Handbuch der Geschichte, Erdbeschreibung und Statistisch Preussens*, von ..., t. I, Königsberg 1802.
- Bibl. Czart. — Biblioteka Czarotoryskich
- Bibl. PAN — Biblioteka Polskiej Akademii Nauk
- BIH — Biblioteka Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego
- Bullarium Pol.* — *Bullarium Poloniae* t. I, wyd. I. S u ł k o w s k a - K u r a ś, S. K u r a ś, Rzym 1982.
- Cod. Bohemiae* — *Codex iuris bohemicus opera Hermenegildi Jireček*, t. II, Praha 1893.
- Cod. Dipl. Sil.* — *Codex diplomaticus Silesiae* t. VII, wyd. C. G r ü n h a g e n, cz. 1-3, Breslau 1875-1886.
- Cod. Pom. Dipl.* — *Codex Pomeraniae Diplomaticus*, wyd. K.F.W. H a s s e l b a c h, J.G.L. K o s e g a r t e n, t. I, Greifswald 1862.
- Cod. Pruss.* — *Codex diplomaticus Prussicus*, wyd. I. A. V o i g t, t. I-IV, Königsberg 1836-1861.
- Daniłowicz, *Skarbiec* — I. D a n i ł o w i c z, *Skarbiec dyplomatów papieskich, cesarskich, królewskich, książęcych...*, Wilno 1860.
- Długosz, *Historia* — *Joannis Długossi seu Longini canonici Cracoviensis Historiae Poloniae libri XII*, [w:] *Opera omnia* t. I-V, wyd. A. P r z e d z i e c k i, Kraków 1863-1887.
- Długosz, *Lib. Ben.* — *Joannis Długosz... Liber beneficiorum Dioecesis Cracoviensis nunc primum e codice autographo editus*, [w:] *Opera omnia* t. I-II, wyd. A. P r z e d z i e c k i, Kraków 1883-1884.
- Dok. kuj. maz. — *Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII w.*, wyd. B. U l a n o w s k i, Archiwum Komisji Historycznej t. IV, Kraków 1887.
- dok. perg. — dokumenty pergaminowe

⁶ Kryterium to uwzględnia dokumenty mazowieckich wystawców dla tamtejszych odbiorców, mazowieckich wystawców (w przypadku książąt również z tytułami niemazowieckimi) dla odbiorców niemazowieckich w sprawach Mazowsza i innych wystawców dla odbiorców z Mazowsza w sprawach tej dzielnicy. Zob. J. P i ę t k a, op. cit., s. 58-59.

- Dok. Płocka — *Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka*, wyd. S.M. Szacherska, t. I, Warszawa 1875.
- Duelius, *Hist. Ord. Teut.* — R. Duellius, *Historia Ordinis Equitum Teutonicorum s. Mariae V. Hierosolymitani*, Vienna 1727.
- Dreger — *Codex Pomeraniae vicinarumque terrarum diplomaticus*, wyd. F. Dreger, Berolini 1768.
- Dygo, *Studia* — M. Dygo, *Studia nad początkami władztwa Zakonu Niemieckiego w Prusach (1226-1259)*, Warszawa 1992.
- fals. — falsyfikat
 fot. — fotokopia
- Frölich, *Graud. Kreis.* — X. Frölich, *Geschichte des Graudenzer Kreises. Aus Vorkaudenen Urkunden und Archivalischen Nachrichten dargestellt von...*, t. I-II, Danzig 1884-1885.
- Gawarecki, *Przywileje* — *Przywileje, nadania i swobody przez królów polskich, książąt mazowieckich i biskupów płockich udzielone miastom województwa płockiego*, zebrane staraniem Wincentego Hipolita Gawareckiego, Warszawa 1828.
- Grünhagen, *Regesten* — C. Grünhagen, *Regestem zur Schlesische Geschichte*, [w:] *Cod. Dipl. Sil.* t. VII, cz. 1-3, Breslau 1875-1886.
- Hennes — J.H. Hennes, *Codex diplomaticus Ordinis Sanctae Mariae Theutonicorum* t. I-II, Mainz 1845-1861.
- Iura Mas. — *Iura Masoviae Terrestria*, wyd. J. Sawicki, t. I, Warszawa 1972.
- Kętrzyński, *Trzydzieści dok.* — W. Kętrzyński, *Trzydzieści dokumentów katedry płockiej (Triginta documenta ecclesiae Cathedralis Plocensis) (1230-1317)*, Lwów 1888.
- Koch. — *Zbiór ogólny przywilejów i wspominków mazowieckich — Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis*, wyd. J.K. Kochanowski, Warszawa 1919.
- Kod. Maz. — *Kodeks dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego*, wyd. J.T. Lubomirski, Warszawa 1863.
- Kod. Mp. — *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. F. Piekosiński, t. I-II, Kraków 1876-1886.
- Kod. Pol. — *Kodeks dyplomatyczny Polski*, wyd. J. Bartoszewicz, Z. Helcel, J. Muczkowski, t. I-III, Warszawa 1847-1858.
- Kod. Śl. — *Kodeks dyplomatyczny Śląska*, wyd. K. Maleczyński, A. Skowrońska, t. I-III, Wrocław 1956-1964.
- Kod. Wp. — *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, wyd. I. Zakrzewski, t. I-III, Poznań 1877-1899.
- kop. — kopie
- Kotzebue, *Gesch. Preus.* — A. von Kotzebue, *Preussens ältere Geschichte*, Königsberg 1808.
- Kuczyński, *Pieczęcie* — S.K. Kuczyński, *Pieczęcie książąt mazowieckich*, Wrocław 1978.
- Kutrzeba, *Wybór źródeł* — S. Kutrzeba, *Wybór źródeł do historii ustroju Polski*, z. 1, Kraków 1928.
- Kwart. Hist. — „Kwartalnik Historyczny”
- Labuda, *Über die Urkunden* — G. Labuda, *Über die Urkunden zur Gründung Des Deutschen Ordens im Kulmerlande und in Preussen in den Jahren 1226-1234*, [w:] *Die Ritterorden zwischen geistlicher und weltlicher Macht im Mittelalter*, Toruń 1990.
- Leibnitz, *Cod. Iur. Gent. dipl. prodrom.* — *Codex Iuris Gentium Diplomaticus Prodrromus*, wyd. Leibnitz, Hannoverae 1693.
- Lengnich, *Pol. Bibliothek* — A. Lengnich, *Polnische Bibliothek* t. I, Tannenberg 1718.
- Librowski, *Inwentarz* — *Archiwum Diecezjalne we Włocławku. Dział I: Dokumenty, Seria I. Inwentarz realny. Oryginalne dokumenty z XIII-XIV w.*, oprac. S. Librowski, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. XLVII, 1983; t. LV, 1988.
- Lites — *Lites ac res gestae inter Polonos ordinemque Cruciferorum*, wyd. 2, t. I-II, Poznań 1890-1892.
- Lünig, *Teutsches Reichs-Archiv* — *Spicilegium Ecclesiasticum*, wyd. ... Lünig, *Teutonisches Reichs-Archiv*, cz. 3, 1712.
- MGH Epist. — *Monumenta Germaniae Historica, Epistolae*
- Mitkowski, *Początki* — J. Mitkowski, *Początki klasztoru cystersów w Sulejowie. Studia nad dokumentami, fundacją i rozwojem uposażenia do końca XIII w.*, Poznań 1949.

- MK — Metryka Koronna
- MMed. Aevi Dipl. — *Monumenta Medii Aevi Diplomatica ius terrestre Polonicum illustrantia*, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1897.
- Mon. hist. Wlad. — *Monumenta historica dioecesisie Wladislaviensis. Index privilegiorum, erectionum, granitierum, decimarum et aliorum munimentorum in Archivo Capituli Wladislaviensis existentium*, wyd. S. Chodyński, t. XIV, 1897; t. XXV, 1912.
- Mon. Pol. Vat. — *Monumenta Poloniae Vaticana*, wyd. J. Ptaśnik, t. I-III, Kraków 1913-1914.
- MPH — *Monumenta Poloniae Historica*
- Müller, *Reichstagstheater* — Müller, *Reichstagstheater unter König Friedrich V, Jena 1713.*
- NKDM — *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza*, wyd. I. Sułkowska - Kuraś i S. Kuraś, cz. 2 (1248-1355), Wrocław 1989.
- Okolski, *Orbis* — Szymon Okolski, *Orbis Polonus*, t. I-III, Kraków 1641-1645.
- or. — oryginał
- PAU — Polska Akademia Umiejętności
- perg. — pergamin
- pod. — podobizna
- Pothast — *Regesta pontificum Romanorum inde ab anno post Christum natum MCXCVIII ad annum MCCCIV*, wyd. A. Potthast, Berlin 1874-1875.
- Preus. Chronik — *Preussische Chronik* t. II, wyd. L. David, Königsberg 1812.
- Preus.-pol. Studien* — M. Perlbach, *Preussisch-polnische Studien zur Geschichte des Mittelalters* t. I-II, Halle 1886.
- Preus. Reg. — M. Perlbach, *Preussische Regesten bis zum Ausgang des 13. Jahrhunderts*, Königsberg 1876.
- Preus. UB — *Preussisches Urkundenbuch*, wyd. R. Philipp, P. Woelky, A. Seraphim, N. Elwert, t. I-IV, Königsberg-Marburg 1882-1971.
- Przegl. Hist. — „Przegląd Historyczny”
- PSB — Polski Słownik Biograficzny
- RAU whf — „Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności, Wydział Historyczno-Filozoficzny”
- reg. — regesty
- Reg. Bohemiae — *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* t. II-III, wyd. J. Emler, Praga 1882-1890.
- Reg. Theut. — *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198-1525*, wyd. E. Joachim, W. Hubatsch, t. I-II, Göttingen 1948-1950.
- Reg. Vat. — *Regesta Vaticana*
- Rethwisch — K. Rethwisch, *Westpreussens Wiederaufleben unter Friedrich dem Grossen*, Berlin 1872, s. 1-22.
- R. Hist. — „Roczniki Historyczne”
- Rostkowski, *Clypeus Cleri Polonici* — A. Rostkowski, *Clypeus cleri Polonici contra tela fori saecularis*, Varsoviae 1728.
- rpis — rękopis
- Rykaczewski, *Invent. Arch. Crac.* — *Inventarium omnium et singulorum privilegiorum litterarum... quecumque in Archivo Regni continentur... confectum A.D. 1682*, wyd. E. Rykaczewski, Lutetiae Parisiorum (Paryż) 1862.
- Schiebl. — Schieblade (szuflada)
- Strehlke, *Tabulae* — E. Strehlke, *Tabulae Ordinis Theutonicis*, Berlin 1869.
- Stronczyński, *Wzory* — *Wzory pism dawnych*, wyd. K. Stronczyński, Warszawa 1839.
- SUB — *Schlesisches Urkundenbuch* t. I-II, wyd. H. Appelt, W. Irgang, Graz 1963-1978.
- sygn. — sygnatura
- Szelińska, Tomaszewicz, *Katalog* — W. Szelińska, J. Tomaszewicz, *Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Czartoryskich w Krakowie*, cz. 1, Kraków 1975.
- Teki Nar. — Teki Naruszewicza
- Theiner — *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae*, wyd. A. Theiner, t. I-IV, Rzym 1860-1864.
- UB Culm — *Urkundenbuch des Bisthums Culm*, wyd. P. Woelky, Danzig 1885.
- Uw. — uwagi

Watterich, *Die Gründund* — J.M. Watterich, *Die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen*, Leipzig 1857.

Wyd. — wydania

Żebrowski, *Zarys* — T. Żebrowski, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976.

DOKUMENTY Z DATAMI 1203-1247

1 (I)

Płock, 1203

M^oC^oC^oIII^o

Konrad I książę mazowiecki potwierdza posiadłości biskupstwa płockiego.

Or.: Płock, Arch. Diec. nr 1, poprzednia sygn. $\frac{PL}{1}$. Perg. niemiecki 26,7x38,9+1,4 cm, nadgryziony przez myszy. Na pasku perg. pieczęć konna Konrada I w zwykłym wosku z napisem: +S. CONRADI DVCIS MAZOVIE ET CVIAVIAE. Na odwrociu noty i sygnatury archiwalne z XV-XX w.

Kop.: 1. Płock, Arch. Diec., nieistniejący już kopiarz katedry płockiej.

2. Tamże, zaginiony kopiarz katedry płockiej J. 31.

3. Płock, skarbiec katedry, szafa 2, pudło 4, fol. II (LXXXV), regest w siedemnastowiecznym sekster-nie o 8 kartach w kształcie dutki.

Pod.: 1. B. Ulanowski, *O uposażeniu biskupstwa płockiego*, RAU whf t. XXI, Kraków 1903, s. 6-11 — pod. częściowa.

2. PAU, klisza 456.

Wyd.: 1. Kod. Maz., Dodatek nr 1, s. 337-338.

2. MPH t. V, s. 420 nn.

3. Ulanowski, op. cit.

4. Koch., nr 301.

Reg.: 1. Preus. Reg., nr 11, s. 4.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 92, s. 122 — jako fals. z 1239 r.

3. Koch., nr 160 — pod r. 1203.

Uw.: Szczególne wątpliwości budzi w tym dokumencie sprawa daty. Rok 1203 jest nie do przyjęcia chociażby ze względu na osobę biskupa płockiego Guntera, na którego prośbę miał być wystawiony. Gunter był bowiem biskupem w l. 1227-1232. Mylił się więc Ulanowski, op. cit., który uważał, że jest to duplikat z drugiej połowy XIII w. autentycznego aktu Konrada I z 1239 r., następnie zaginionego. Nie mógł nasz dyplom być duplikatem dokumentu z 1239 r., w którym biskupem płockim byłby Gunter, zmarły 7 lat wcześniej, chyba że przyjmemy, że akcja wyprzedzała o kilka lat wystawienie dyplomu, co przy tak dużej rozpiętości chronologicznej jest mało prawdopodobne. O sfałszowaniu świadczy także odmienne pismo intytucji i daty od reszty tekstu, który prawdopodobnie oparty jest jednak na źródłach z pierwszej połowy XIII w., a wymienione w dokumencie osoby znane są z lat czterdziestych tego stulecia. Tak sądził już Wojciech Kętrzyński uznając, że jest to falsyfikat z XIV lub pocz. XV w., u podstaw którego leżeć miała zapiska biskupstwa płockiego z pierwszej połowy XIII w., notująca stan jego uposażenia⁷. Ze stanowiskiem tym zgodzili się następnie F. Piekosiński⁸, M. Łodyński⁹ i S.K. Kuczyński¹⁰, który zakwestionował dodatkowo autentyczność pieczęci konnej Konrada I. Późniejszy jest także zwrot *nostro sigillo maiori muniri fecimus*, który upowszechnił się na Mazowszu dopiero w końcu XIII w.

⁷ Dokument ks. Konrada Mazowieckiego z roku 1203, „Przewodnik Naukowy i Literacki”, s. 3-4, 1887, s. 393 nn.

⁸ F. Piekosiński, rec., *Kwart. Hist. r. I*, 1887, s. 509; tenże, *Pieczęcie polskie wieków średnich*, Kraków 1899, nr 54, s. 61.

⁹ M. Łodyński, *Falsyfikaty wśród dokumentów biskupstwa płockiego*, RAU whf t. LIX, Kraków 1916, s. 148-191.

¹⁰ S.K. Kuczyński, op. cit., s. 267 i przyp. 23-26, s. 269.

Ostatnio T. Żebrowski¹¹ przypuszcza, że jest to brudnopis lub raczej nawet odpis pośpiesznie sporządzony w 1239 r. i zatwierdzony w tym roku przez księcia. Według Żebrowskiego lista świadków i data dopisane z innego egzemplarza sprawiły, że uznano ten dokument za falsyfikat. Nic jednak nie wiemy o tym innym egzemplarzu, a świadkowie nie budzą własnie wątpliwości. Wydaje się, że za czas powstania podstawy falsyfikatu przyjąć można lata czterdzieste XIII w., a sam dokument z datą 1203 jest dużo późniejszy.

2 (13)

Inowrocław, 10 sierpnia 1218

anno ab incarnacione dominj. M.CC.XVIII.

quarto idus augustj. principatus nostri anno XIX

Konrad I Mazowiecki potwierdza Marcinowi Grabicowi nadanie przez Bolesława Krzywoustego ludzi zwanych *spudounjci* jego dziadowi Hugonowi Butyrowi, oraz wyrok cześnika Świętosława i podsędką Piotra, przywracający tych ludzi do służby Marcina Grabica.

Or.: Warszawa, AGAD, dok. perg. nr 6423. Perg. niemiecki miękki, 31,7x21,7+1 cm. Z trzech pieczęci zachowała się mocno zatarta pieczęć druga, przedstawiająca konną postać Konrada I oraz ułamek trzeciej. Na odwrociu noty z XVI w.

Kop.: Włocławek, Arch. Diec., Mon. hist. Wład. t. XXV, 1912, nr 47, s. 10 — pod datą 1216.

Pod.: BIH, sygn. fot. I 59.

Wyd.: 1. Kod. Pol. t. II, nr 3.

2. Koch., nr 200.

Reg.: 1. Mon. hist. Wład. t. XIV, 1897, nr 71, s. 14 — pod datą 1216 r.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 9, s. 113.

Uw.: Ostatni wydawca, Kochanowski z dwóch powodów podejrzewał, że nie jest to autentyk — nieznanymi w większości świadków, z których dwóch występować miało jeszcze w 1295 r. i wyglądu, a konkretnie pisma dokumentu. Poglądy te są nieprawdziwe. Akt spisano w obecności czterech dworzan a lista świadków liczy ponadto 28 osób. Jest zupełnie nieprawdopodobne, by dwóch z nich, Albierz i Rozdział synowie Przeclawa, występowali z ojcem jeszcze 77 lat później. Idzie tu o zupełnie inne osoby. Ponad połowa świadków dokumentu z 1218 r. poświadczona jest w latach sąsiednich, zwłaszcza ci, którzy w tym roku lub w latach następnych sprawowali urzędy. Jest wśród nich Waclaw syn Twardosława, wymieniony jako pisarz aktu. Był on kapelanem księcia, a w r. 1222 został jego podkanclerzem. Znany jest z kilku dokumentów z lat dwudziestych XIII w.¹² Jego osoba może tłumaczyć zagadkę, na którą Kochanowski nie zwrócił uwagi. Dokument ma bowiem unikatową formułę datacji. Jej ostatni człon brzmi: *principatus nostri anno XIX*. Wzorowany jest na kancelarii papieskiej, oraz — wprawdzie niezbyt często — pojawia się w XIII w. w płockiej kancelarii biskupiej¹³. Jest to formuła niespotykana w innych dokumentach Konrada I. Pisarz musiał widywać bulle papieskie lub choćby dyplomy biskupie, które mógł poznać w archiwum katedry płockiej. Osobą taką mógł być właśnie kapelan Waclaw. Na progu swej kariery uroczystą formułą daty chciał zapewne podkreślić pozycję księcia, a może przeniósł tę formułę po prostu mechanicznie. Być może interwencja kancelarii biskupiej spowodowała, że nie spotkamy jej w następnych dyplomach Konrada I.

W omawianym akcie wątpliwości budzi także tytułatura księcia. Na pierwszym miejscu są w niej Kujawy przed Mazowszem. Zarówno w innych dokumentach jak i na pieczęciach Konrada I nie zdarza się to nigdy więcej. Raz tylko, w dyplomie z 1242 r. wystawionym w Krakowie, czytamy: *dux Cracovie et Lancicie, Cuyavie et Mazovie*, ale jest to dokument małopolski, wybijający przede wszystkim krakowski tytuł księcia. Wydaje się, że jest mało prawdopodobne by kapelan książęcy, pisarz aktu, nie znał właściwej kolejności tytułów władcy lub mógł je pomylić.

Dokument spisano starannie, pismem o cechach trzynastowiecznych, wyglądającym jednak — co zauważył już Kochanowski — na dużo późniejsze, bo np. z użyciem liter „v” zamiast „u”

¹¹ T. Żebrowski, *Uposażenie biskupstwa płockiego*, [w:] *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, Warszawa 1994, s. 134-137.

¹² Koch., nr 209-212.

¹³ E. Suchodolska, *Kancelarie*, s. 126.

powszechnych w XIII w., kropek w miejsce kresek itp. szczegółów. Wszystko to skłania do wysunięcia hipotezy, że dokument dla Marcina Grabica z 1218 r. w formie dochoowanej do naszych czasów nie jest oryginałem. Wydaje się, że jest to bardzo starannie wykonana kopia, powstała może na skutek uszkodzenia oryginału, najpóźniej w XVI w., o czym świadczą autentyczne noty z tego stulecia na odwołaniu, a prawdopodobnie znacznie wcześniej. Opatrzona została autentycznymi pieczęciami przeniesionymi z oryginału. To w kopii mogła powstać pomyłka z kolejnością tytułów książęcych, mało prawdopodobna w oryginale oraz pojawić się mogły litery i znaki w formie nieużywanej w wieku XIII.

3 (21)

Łowicz, 5 sierpnia 1222
anno ab incarnatione domini
MCCXXII Nonas Augusti

Konrad I książę mazowiecki nadaje Chrystianowi biskupowi pruskiemu część ziemi chełmińskiej.

Or.: nieznan.

Kop.: 1. Berlin, Arch. Zak. Niem, Kulm 4, 14, potwierdzenie przez papieża Grzegorza IX z 11 czerwca 1227, Anagni i ok. 1240 r. przez opatów cysterskich.

2. Widymat z 1234, tamże 1. Drugi egzemplarz *vidimus* biskupa warmińskiego Anzelma zaginął po 1836 r. w Warszawie, pierwszy z 1264 w Codex Regiomontanus, A. 18.

3. Tamże, transumpt Jerzego z Dylewa z 1514 r., Kulm 1.

4. Tamże, kopia w Culmer Copiat.

5. Niegdyś Królewiec, Arch. Państw., sygn. *privilegia des Colmischen Landes*, k. 3, kopia z XV w.

6. Pelplin, Arch. Diec., tzw. transumpt Mauritiusa w kopii z 1772 r.

7. Warszawa, AGAD, MK 140, k. 195-196v, transumpt Zygmunta III z 14 maja 1596 r.

Pod.: Stronczyński, *Wzory*, tabl. 13.

Wyd.: 1. Leibnitz, *Cod. Iur. Gent. dipl. prodrom.*, s. 6-8 — tekst B.

2. Lünig, *Teutsches Reichs-Archiv*, cap. 3, s. 5, 1712 r.

3. Müller, *Reichstags-theater*, s. 440.

4. *Acta Borussica* t. I, nr 1, s. 62-65.

5. Dreger, nr 58, s. 105-107.

6. Dogiel, *Cod. dipl. t. IV*, nr 2, s. 2.

7. Stronczyński, *Wzory*, s. 13, tabl. 13 — z kopii 2.

8. Tamże, nr 10, s. 233-235.

9. Preus. Chronik t. II, nr 28.

10. Preus. UB t. I, nr 41.

11. Koch., nr 217.

12. Kod. Śl. t. III, nr 273.

13. SUB t. I, nr 216.

Reg.: 1. Inwentarz dokumentów znajdujących się w Archiwum Koronnym Krakowskim w 1551 r., Kraków, Bibl. Czart. rpis 1042 IV, k. 123 (Mikrofilm Biblioteki Narodowej 21122).

2. M. Kromer, *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX*, Basileae 1555 — tekst A.

3. Tenże, *Coloniae Agrippinae in officina Birkmanniam*, s. 131, 1589.

4. Lengnich, *Pol. Bibliothek* t. I, s. 326-330.

5. Dumont, *Corps universel et diplomatique des droit des gens à Amsterdam et à la Haye 1726* t. I, s. 162.

6. Baczeko t. I, s. 133.

7. Preus. Chronik t. II, s. 26-27.

8. *Cod. Prus. t. I*, nr 2, s. 2.

9. D. Szulc, *O Tarnowie mazowieckim*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” t. IV, 1843, s. 451, 463, 465.

10. Tenże, *O znaczeniu Prus dawnych*, tamże, s. 147.

11. Watterich, *Die Gründung*, s. 191-192 — tekst B.

12. Grünhagen, *Regesten* t. I, nr 258, s. 116-117.

13. Tenże, wyd. 2, t. I, nr 258, s. 137.

14. Preus. Reg., nr 45, 69.
 15. Preus.-pol. Studien, Heft I, nr 13, s. 114.
 16. Potthast t. II, nr 7929a-26178.

Przekład: Marcin z Błażowa Błażowski, *Kronika Polska*, Sanok 1857, s. 388.

Uw.: Dokument wydawany był w dwóch redakcjach nazwanych przez wydawców A, która jest dłuższa, i B, krótsza. S. Z a k r z e w s k i, *Nadania na rzecz Chrystiana biskupa pruskiego w latach 1217-1224*, Kraków 1902, s. 4-32 i W. K ę t r z y ń s k i, *O powołaniu Krzyżaków przez księcia Konrada*, RAU whf, seria 2, t. XX, Kraków 1903, s. 219-223, ze względu na treść i formę uznali go za falsyfikat powstały między 1230 a 1235 r. Obie redakcje za fałszywe uważał też K o c h a - n o w s k i. Sądono, że argumentem przeciw autentyczności jest zbytnia szczodrość księcia w stosunku do tego, co uzyskał Christian na mocy bulli papieskiej z 1223 r. Recenzując wydawnictwo Kochanowskiego Władysław S e m k o w i c z wysunął przypuszczenie, że wystawiono ten akt nie w Łowiczu a w Łońsku pod Pakością¹⁴, co nie znalazło uznania u następnych badaczy. Za autentyk uznali go badacze niemieccy oraz P a r a d o w s k i w pracy o osadnictwie ziemi chełmińskiej¹⁵, który zawierał obu wersjom. Wzbudziło to wątpliwości recenzującego tę pracę Karola B u c z k a¹⁶. Wydawca Kod. Śl. pisał, że przynajmniej jeden przekaz został podrobiony i uznał dokument za podejrzany. W podręczniku dyplomatyki uznał już, że jest to falsyfikat¹⁷. Obszernej analizie poddał ten dyplom Janusz B i e n i a k w pracy o dziejach ziemi chełmińskiej¹⁸. Wersję B uznał za autentyczną, a wersję A za skażoną interpolacjami z ok. 1240 r., powstałymi w okresie sporu mazowiecko-krzyżackiego o ziemię lubawską. Wydaje się, że należy się z tym stanowiskiem zgodzić. Obecnie przeważa pogląd, że jest to autentyk. Reprezentuje go m.in. G. L a b u d a, *Stanowisko ziemi chełmińskiej w państwie krzyżackim*, Przegł. Hist. t. XLV, 1954, s. 22, a także M. B i s k u p, G. L a b u d a, *Dzieje Zakonu krzyżackiego w Prusach*, wyd. 2, Gdańsk 1986, s. 120 i przyp. 27.

4 (30)

Warszawa, 1224
 Anno Domini 1224

Konrad I książe mazowiecki w nagrodę za zasługi Warcisława marszałka nadwornego, przerosi należące do niego imiennie wyliczone cztery wsie na prawo niemieckie.

Or.: nieznan.

Kop.: nieznan.

Wyd.: 1. B. Paprocki, *Herby ryberstwa polskiego na pięcioro Xiąg rozdzielone*, wyd. I, Kraków 1584, s. 312-313, wyd. 2, Kraków 1858, s. 405.

2. Okolski, *Orbis* t. III, s. 169.

3. Koch., nr 234.

Reg.: K. Niesiecki, *Herbarz Polski* t. V, s. 363.

Uw.: Falsyfikat ten nie wzbudzał większych sporów. E. Ł u c z y c k a - S u c h o d o l s k a, *Najstarsze wzmianki o Warszawie w świetle badań dyplomatycznych*, „Studia Warszawskie” t. XIX, 1975, z. 2, s. 149, przyp. 1, za Koch., nr 234 słusznie uważa ten dokument za notoryczny falsyfikat. Treść bowiem nie zgadza się z datą, niewłaściwa jest tytulatura wystawcy, urząd marszałka nadwornego (*prefectus*) nieznan był na Mazowszu w XIII w., gdyż pojawił się tam dopiero w 1374 r., a także zbyt wcześnie na lokacje prywatnych wsi na prawie niemieckim. Fałszerstwa dokonano w XVI w. Dokument zamieszczony został po raz pierwszy u Paprockiego, poprzednio nie był oblatowany ani w Metryce Koronnej, ani w księgach sądowych.

¹⁴ Kwart. Hist. r. LVII, 1923, s. 155.

¹⁵ J. P a r a d o w s k i, *Osadnictwo w ziemi chełmińskiej w wiekach średnich*, Lwów 1936, s. 29-51.

¹⁶ K. B u c z e k, *Z nowszych badań nad osadnictwem ziem polskich w średniowieczu*, Przegł. Hist. t. XXXIV, 1937.

¹⁷ K. M a l e c z ń s k i, M. B i e l i ń s k a, A. G ą s i o r o w s k i, *Dyplomatyka wieków średnich*, Warszawa 1971, s. 182.

¹⁸ J. B i e n i a k, *Studia nad dziejami ziemi chełmińskiej w okresie piastowskim*, „Rocznik Grudziądzki” t. V-VI, Grudziądz 1970, s. 17-24 i 28, przyp. 118.

5 (39)

Bejsce, Biecz? [Beze], 23 kwietnia 1228
Millesimo C.C.°XX.°VIII° Nono Kal. May.

Konrad I książę mazowiecki nadaje Krzyżakom ziemię chełmińską i wieś Orłowo.

Or.: Warszawa, AGAD do 1940 r., obecnie zaginiony.

Kop.: 1. Berlin, Arch. Zak. Niem., transumpt z 1335 r. na życzenie w. mistrza Krzyżaków, Frydryka z Altenburga.

2. Tamże, widymat tego aktu z 1419 r. Gerarda biskupa pomezjańskiego.

3. Tamże, transumpt z 1421 r. z woli Jana biskupa chełmińskiego.

Pod.: 1. Stronczyński, *Wzory* t. I, nr 1, s. 1.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, s. 26, 27, 57, tabl. Ib.

3. BIH, sygn. fot. I. 10.

Wyd.: 1. *Acta Borussica* t. I, s. 394-395.

2. Dreger, nr 71.

3. Dogiel, *Cod. dipl.* t. IV, nr 5.

4. Rethwisch, s. 59.

5. Hennes t. I, nr 73.

6. *Preus. UB*, t. I, nr 64.

7. Koch., nr 264.

Reg.: *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 28, s. 115.

Przekład: S. Szulc, *O Tarnowie mazowieckim*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” t. IV, 1843, s. 449, 457, 464, 466.

Uw.: Dawniejsi badacze uważali ten dokument za autentyk lub falszyfik. Wystawiony miał być w miejscowości, której źródłowa nazwa brzmi Beze, a którą wydawcy oddawali jako Bejsce lub Biecz co, jak wskazał ostatnio Marian D y g o¹⁹, nie ma uzasadnienia. Hipotez może być wiele. Można by np. przypuszczać, że jest to miejscowość Biesy k. Chrzanowa w Małopolsce, a więc dzielnicy, w której przebywał wtedy książę. W sprawie autentyczności tego i następnych przywilejów dla Krzyżaków, tj. nadania Orłowa w 1229 r., Nieszawy i czterech innych wsi w początku roku 1230, wywiązała się ogromna dyskusja, której nie sposób tutaj przytaczać w całości²⁰. Z jej dawnych uczestników wymienić tylko Maxa P e r l b a c h a jako rzecznika autentyczności, z klasycznym już dziełem „Preussisch—polnische Studien”, ze strony niemieckiej, a po przeciwnej stronie Wojciecha K ę t r z y ń s k i e g o z pracą „O powołaniu Krzyżaków przez księcia Konrada”. Przeciwnicy autentyczności wskazywali na niezgodną z epoką stylistykę dokumentu, późniejsze pismo i podejrzaną pieczęć. Pismo w istocie jest bardziej wyrafinowane niż w innych dokumentach Konrada I z tego czasu. Tłumaczyć to można jednak ręką krzyżackiego pisarza odbiorcy. W polskiej literaturze przedmiotu przeważa obecnie pogląd, że mimo zastrzeżeń formalnych prawidłowe treści tego i następnych — z wyjątkiem jednego — dokumentów dla Krzyżaków, pozwalają uznać je za autentyki²¹.

6 (41)

W porcie plockim, k. kościoła św.
 Benedykta, 2 lipca 1228
*Anno gracie domini MCCXXVIII sexto
 nonas Iulii*

Gunter biskup plocki z dziekanem i całą kapitułą nadaje Dobrzyńcom posiadłości i pewne uprawnienia w ziemi chełmińskiej.

Or.: Berlin, Arch. Zak. Niem., Schiebl. 75, nr 1, 25x13+2 cm. Z dwóch pieczęci zachowała się owalna pieczęć biskupa Guntera, z drugiej pozostał ułamany kawałek.

¹⁹ M. Dygo, *Studia*, s. 35, przyp. 125.

²⁰ Zob. wyżej nr 3 (21) — uwagi.

²¹ Tak sądzi ostatnio A. G i e y s z t o r, *Rządy Konrada I*, [w:] *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, Warszawa 1994, s. 127.

Pod.: BIH, sygn. fot. III, 542.

Wyd.: 1. Kotzebue, *Gesch. Preus.* t. I, s. 332.

2. Cod. Prus. t. I, nr 19.

3. Preus. UB t. I, nr 66 — wg or.

4. Koch, nr 265 — wg wyd. 3.

Reg.: 1. Preus. Reg., nr 73, s. 23-24.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 31, s. 115.

3. Reg. Theut. t. II, nr 38.

4. Dok. Płocka t. I, nr 7.

Uw.: Dokument interpolowany. Za W. Polkowską-Markowską²² za autentyczny uważa go w Dok. Płocka S.M. Szacherska. Znacznie wcześniej Wojciech Kętrzyński²³ wskazał na nieprawidłową, jego zdaniem, tytułaturę biskupa Guntera, złą stylizację, a także fakt, że nazwa rycerzy *de Dobrin* upowszechnić się mogła dopiero po pewnym czasie. Zdaniem Kętrzyńskiego mamy do czynienia z falsyfikatem krzyżackim. Argumenty te jednak nie przekonują, bo nazwa rycerzy *de Dobrin* wydaje się właśnie potoczną nazwą, określającą i sytuującą ich w konkretnej miejscowości. W kilkuletniej, a najwyższej dwudziestokilkuletniej historii zakonu, wchłoniętego częściowo w 1235 r. przez Krzyżaków, jego nazwa oficjalna — Pruscy Rycerze Chrystusowi, nie miała właśnie — jak sądzę — szans aby się upowszechnić. W pamięci potomnych pozostała nazwa Dobrzyńcy. Dodać trzeba, że nazwę *fratres de Dobrin* poprzedza w dokumencie oficjalna nazwa zakonu — *milites Christi* a tytułatura biskupa Guntera jest jak najbardziej prawidłowa. Tytułatura ta była zresztą jednym z najważniejszych argumentów w dyskusji o autentyczności lub fałszywości tego dokumentu, a także datowanego dwa dni później nadania Konrada I, biskupa Guntera i kapituły wrocławskiej dla Dobrzyńców. W naszym dokumencie Gunter nazwany jest biskupem, w nadaniu z 4 lipca elektem. Sprzeczność tę Polkowska-Markowska tłumaczyła tym, że akcja prawna dokumentu z 4 lipca miała miejsce kilka miesięcy wcześniej, może w maju 1228 r. Wcześniej mógł także być sporządzony koncept, w którym biskup Gunter wymieniony był zgodnie z prawdą, jako jeszcze elekt. Autorka starając się za wszelką cenę udowodnić swoją tezę, odrzuca wątpliwości poprzednich badaczy dotyczące pisma, wyglądu dyplomu i sposobu przywieszenia pieczęci. Stanowczo opowiada się za jego autentycznością. Twierdzi, że fałszerstwo miałoby sens tylko przed 1235 r., co już samo w sobie jest dyskusyjne, ponieważ Krzyżakom mogło zależeć na wiarygodnym przejęciu dóbr Dobrzyńców. Sprawę sprzeczności między dokumentami z 2 i 4 lipca 1228 dużo prościej wyjaśnił już wcześniej Perlbach. Tłumaczył ją pomyłką pisarza. Zamiast *VI Nonas* powinno być *VI Idus*, co dawałoby datę 10 lipca, kiedy Gunter nie był już elektem, a biskupem wprowadzonym w pełnię uprawnień i władzy. Datę Perlbacha przyjął w pracy o politycznych planach Konrada I B. Włodarski²⁴. Koncepcja ta wydaje się bardziej prawdopodobna od twierdzeń Polkowskiej-Markowskiej, której pewność, że jest to dokument autentyczny, ze względu na jego wygląd, przyjąć można tylko z zastrzeżeniami.

7 (42)

na brzegu Wisły naprzeciw Płocka
4 lipca 1228

*Anno incarnationis Mill. CC°XXVIII° Mense
Julio III° non eiusdem mensis Festo odalrici
eo die occurrente*

Konrad I książę mazowiecki za zgodą synów nadał zakonowi rycerskiemu gród Dobrzyń z przyległościami. Gunter biskup elekt płocki ustąpił temu zakonowi ze swych praw w dobrach nadanych mu przez księcia, a kapituła wrocławska ustąpiła na rzecz wymienionego zakonu swych praw do wsi Wyszyn.

²² W. Polkowska-Markowska, *Dzieje zakonu dobrzyńskiego*, Roczn. Hist. t. II, 1926, s. 8-25.

²³ W. Kętrzyński, *O powołaniu Krzyżaków przez księcia Konrada*, RAU whf, seria 2, t. II, Kraków 1903, s. 213-214.

²⁴ B. Włodarski, *Polityczne plany Konrada I księcia mazowieckiego*, Warszawa 1971, s. 45.

Or.: Berlin, Arch. Zak. Niem., Schiebl. 109, nr 4. Z pięciu pieczęci na sznurach jedwabnych czerwonych, zachowały się cztery. Wymiary: 37x14+1,5 cm.

Kop.: Kraków, Bibl. Czart. rpis 1042 IV, k. 123, 124 (Mikrofilm Biblioteki Narodowej 21122), Inwentarz dokumentów znajdujących się w Archiwum Koronnym Krakowskim w 1551 r.

Pod.: 1. Stronczyński, *Wzory* t. I, nr 2, s. 2.

2. Preus. Reg., nr 74.

3. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, tabl. II.

4. BIH, sygn. fot. III. 403; fot. II. 101.

Wyd.: 1. *Acta Borussica*, s. 395-398.

2. Dreger, nr 72.

3. Dogiel, *Cod. dipl.* t. IV, nr 7.

4. *Baczko* t. I, nr 35.

5. *Cod. Prus.* t. I, Regesten IV.

6. *Preus. UB* t. I, nr 67.

7. Koch., nr 266 — wg fot. or.

Reg.: 1. *Preus. Reg.*, nr 74, s. 24.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 30, s. 115.

3. *Reg. Theut.* t. II, nr 39.

4. *Dok. Płocka* t. I, nr 8.

Przekład: S. Szulc, *O Tarnowie mazowieckim*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” t. IV, 1843, s. 449-485.

Uw.: W. Polkowska-Markowska i S.M. Szacherska (*Dok. Płocka* t. I, nr 8) uważają, że jest to autentyk. Akcja prawna znacznie wyprzedzała wystawienie dokumentu biskupa Guntera z datą 2 lipca. Wcześniej S. Kujot i W. Kętrzyński uważali, że akt ten został podrobiony przez Krzyżaków, lub przynajmniej interpolowany ok. 1235 r., kiedy Dobrzyńcy połączyli się z Zakonem Niemieckim. Nieufność Kętrzyńskiego wzbudził także sposób przywieszenia pieczęci. Przyglądając się podobnie dokumentu, nieufność tę można uznać za uzasadnioną. Brak bowiem przy dyplomie pieczęci książęcej, którą nie mogła być chyba czwarta z kolei, po której pozostał tylko sznur, pieczęć biskupa kujawskiego Michała znajduje się na pierwszym miejscu, a współwystawcy, czyli biskupa Guntera dopiero na drugim, czwarta mogła być pieczęcią kapituły wrocławskiej, a piąta dziekana płockiego, przywieszona zapewne w imieniu kapituły, świadczy na korzyść tezy Polkowskiej-Markowskiej o wcześniejszej akcji dokumentu z 4 lipca od poprzedniego (nr 6 (41)), w którym dziekan ten występuje. Wprawdzie jeden z dwóch praktykowanych sposobów przywieszania pieczęci przewiduje, że pieczęć najgłodniejsza znajduje się w środku, a w lewo i w prawo od niej wieszane są pieczęcie wystawców mniej ważnych, ale ponieważ przy omawianym dokumencie pieczęci czwartej brak, nie można stwierdzić z całą pewnością, że była nią pieczęć Konrada I. Kolejność i sposób przywieszenia pieczęci mogą także wskazywać, że przyczepione zostały znacznie później. Przyjęta przez Szacherską koncepcja Polkowskiej-Markowskiej jest hipotezą. Jeśli istotnie akcja prawna dokumentu księcia nadającego Dobrzyń zakonowi rycerskiemu znacznie, być może o około dwa miesiące, wyprzedzała dokument biskupa, nadający im dobra i uprawnienia w ziemi chełmińskiej, to dlaczego nie utrzymano tego pierwszeństwa w *datum* i dokumencie książęcy, biskupi i kapituły, a więc w sumie dostojniejszych wystawców, datowany jest dwa dni później od dokumentu samego biskupa? Może jest to przejaw nieporządku w kancelarii. Przychyliam się do koncepcji P e r l b a c h a, tłumaczącej tę sprzeczność pomyłką pisarza.

Konrad I, książę mazowiecki nadaje Krzyżakom wieś Orłowo.

Or.: Berlin, Arch. Zak. Niem., Schiebl. 57, nr 4. W 1995 r. był w konserwacji. Opatrzony przełamany pieczęciami biskupa wrocławskiego Michała i konną Konrada I z napisem w otoku: +S. 9 RADI DVCIS [C]RACOVIE LU[N]CHICIE MAZOVIE[E]T CVIAVIE.

Kop.: Berlin, Arch. Zak. Niem., mniejszy kopiarz krzyżacki.

Pod.: BIH, sygn. fot. III. 541.

Wyd.: 1. Cod. Prus. t. I, nr 22.

2. Preus. UB t. I, nr 71.

3. Koch. nr 272.

Reg.: 1. Watterich, *Die Gründung*, s. 194.

2. Preus. Reg., nr 77, s. 25.

3. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 34, s. 116.

Uw.: Wcześniejsza literatura, w tym wydawcy, uważa ten dokument za falsyfikat. Obecnie uważany jest za autentyk. Jest to mały kawałek pergaminu o piśmie ściśniętym i pełnym skrótów. Liczne litery ze względu na kształt, podobne są do liter z czasów późniejszych. Pisany niewątpliwie inną ręką niż ta, która spisała dokument z datą 23 kwietnia 1228. Pismo wygląda na późniejsze. Przytoczony opis dyplomu nie pozwala bez zastrzeżeń uznać go za autentyk. Zob. uwagi do nr 5 (39) i przyp. 20, 21.

9 (52)

Płock, 17 marca 1230
MCCXXX. XV. Kal. Aprilis

Gunter biskup płocki z dziekanem i kapitułą nadają Krzyżakom dobra biskupie leżące w ziemi chełmińskiej.

Or.: nieznanymi.

Kop.: 1. Berlin, Arch. Zak. Niem., transumpt biskupa płockiego Andrzeja z 1257 r.

2. Tamże, widymat biskupa płockiego Wolimira z 2 lutego 1248 r.

3. Kraków, Bibl. Czart., Teki Nar. III, nr 51, k. 165-171.

4. Tamże, k. 187-188 pod datą *Decimo Calend. Aprilis* 1235.

Pod.: 1. Stronczyński, *Wzory*, cz. I, nr 5, s. 5.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, tabl. IVb.

3. PIH, sygn. fot. IV, 44.

Wyd.: 1. *Acta Borussica* t. III, s. 263-265.

2. Dreger t. I, nr 78, s. 136.

3. Dogiel, Cod. dipl. t. IV, nr 11, s. 9.

4. Cod. Prus. t. I, nr 105, s. 102.

5. Stronczyński, *Wzory*, cz. I, nr 5, s. 5.

6. Watterich, *Die Gründung*, s. 195, 244-245, nr 19.

7. Frölich, *Graud. Kreis* t. I, nr 5.

8. Cod. Pom. Dipl., s. 418.

9. J. Krzyżanowski, *Katedra płocka i jej biskupi*, Płock 1877, s. 173.

10. Preus. UB, nr 77, s. 57-58.

11. A. Kraushar, *Miscellanea archiwalne* t. II, nr 7, s. 31.

12. Koch., nr 284.

Reg.: 1. Preus. Reg., nr 86, s. 28.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 41, s. 116.

3. UB Culm, nr 4, s. 2.

4. Inwentarz dóbr znajdujących się w Archiwum Koronnym Krakowskim w 1551 r., Kraków, Bibl. Czart., rpis 1042 IV, k. 125 (Mikrofilm Biblioteki Narodowej 21122).

Uw.: Dokument przez dawniejszych badaczy zgodnie uznany za falsyfikat²⁵. Natomiast G. L a b u d a, *Stanowisko ziemi chełmińskiej w państwie krzyżackim*, *Przeg. Hist. t. XLV*, 1954, s. 281 nn., mimo zastrzeżeń formalnych, wydaje się że nieco przez tego autora zlekceważonych, uważa treść tego dokumentu za autentyczną i wiarygodną. Zaginięcie oryginału uniemożliwia przeprowadzenie krytyki zewnętrznej, która mogłaby rozstrzygnąć tę sprawę.

²⁵ *Preus.-pol. Studien*, Heft I, s. 116; W. K ę t r z y ń s k i, op. cit., s. 225; Koch., nr 284.

10 (53)

Kuchary, 30 czerwca 1230

Bolesław I sprzedał kasztelanowi Gotardowi ze Służewa połowę wsi Jakać i Górzno oraz trzy inne wsie, które kupił od Tomka syna Mikołaja.

Or.: nieznany

Kop.: Warszawa, AGAD, MK 6, k. 66 — transumpt or. z 1474 r. w Ciechanowie, oblatowany 1475 — MK 6, k. 64v.

Wyd.: Koch., nr 398 pod r. (1240?) jako podejrzany. Data: *Anno Gracie millesimo ducesimo Tricesimo!*

Uw.: Dokument podejrzany ze względów formalnych. Tekst znany tylko z dwóch piętnastowiecznych wpisów w Metryce Koronnej wyglądających na zniekształcone. Inwokacja z wyrazem *dei* nie znana na Mazowszu w XIII w. Za wcześniej także na przytaczaną formę arengi, choć trzeba zastrzec, że nie była ona w tym stuleciu w tej dzielnicy jeszcze ustalona. Pieczęć przywieszona została w XV w. Tytuł Bolesława I *dux Boleslaus Mazovie* nie zgadza się z rokiem 1230, gdyż był wtedy Bolesław tylko księciem sandomierskim, a powiązać ten tytuł można dopiero z czasem po 1238 r., tj. po wydzieleniu dzielnicy. Treść i styl dokumentu nie odbiegają jednak od znanych z XIII w. Zgodna z epoką jest też umowa Bolesława I z rycerstwem. Za autentycznością przemawia też brak wzmianki o pieczęci. Wydaje się, że piętnastowieczny kopista korzystał z jakiegoś starego wzoru. Formuła daty typowa jest dla wieku XIII. Siedmiu świadków poświadczonych jest w innych dokumentach z epoki. Można więc zgodzić się z K o c h a n o w s k i m, który sądził, że wzorem dla kopisty był autentyczny akt z XIII w. Wbrew Kochanowskiemu sądzę, że przeważają argumenty pozwalające widzieć w tym dokumencie autentyk.

11 (54)

Kruszwica, przed mostami,
czerwiec 1230

Konrad I książę mazowiecki za zgodą żony i synów nadaje Krzyżakom ziemię chełmińską.

Or.: nieznany, na sznurze czerwonym miał pieczęć biskupa płockiego Guntera.

Kop.: 1. Rzym, Arch. Vat., Regesta Gregorii IX t. XVII, k. 223, epistolae nr 289.

2. Tamże, Regesta Alexandri IV t. XXV, k. 96v, epistolae nr 732.

3. Berlin, Arch. Zak. Niem., mniejszy kopiarz krzyżacki z XV w.

4. Kraków, Bibl. Czart., Teki Nar. II, nr 7, k. 35-38. Tytuł francuski: *Donation faite par Conrad dux de Masovie et de Cujavie, de sa terre de Culme à l'Hopital de Sainte Marie appartenant à l'Ordre Teutonique, faite au mois de Juin 1230.*

5. Tamże, nr 11, k. 45-46 — bez tytułu, z kodeksu Dregera.

6. Tamże, nr 14, k. 59-66 — bez tytułu, z kodeksu Dregera.

7. Tamże, nr 21, k. 79-80.

8. Tamże, nr 22, k. 81-82.

9. *Preus. Chronik* t. I, nota 82.

Pod.: BIH, sygn. fot. I. 49; III. 176; II. 102.

Wyd.: 1. Leibnitz, *Cod. Jur. Gent. dipl. prodrom.* t. I, s. 6-8, nota 9.

2. Lünig, *Teutsches Reichs-Archiv* t. VII, s. 4.

3. Lengnich, *Poln. Bibliothek* t. I, cz. 4, s. 330-336.

4. *Acta Borussica* t. I, s. 66-72.

5. Duellius, *Hist. Ord. Teut.*, s. 12.

6. Dreger t. I, nr 80, s. 138.

7. Dogiel, *Cod. dipl.* t. IV, nr 10, s. 7.

8. Fröhlich, *Graud. Kreis* t. I, nr 3.

9. *Cod. Prus.* t. I, s. 5.

10. Hennes t. I, nr 82, s. 88-91.

11. Watterich, *Die Gründung*, nr 20, s. 195, 245-248.

12. Theiner t. I, s. 40, 146.

13. Rykaczewski, *Invent. Arch. Crac.*, s. 62.

14. Cod. Pom. Dipl. t. I, s. 418.
15. Strehlke, *Tabulae*, nr 202 R.
16. Preus. UB, nr 78.
17. W. Kętrzyński, *O powołaniu Krzyżaków przez księcia Konrada*, RAU whf, seria 2, t. XX, Kraków 1903, s. 171-172.
18. A. Kraushar, *Miscellanea archiwalne* t. II, Warszawa 1911, nr 20, s. 36.
19. Koch., nr 295.

Reg.: 1. Reg. Vat., Regesta Gregorii IX t. I, nr 2165.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 42, s. 116.

3. *Preus. Reg.*, nr 67, s. 2930.

Uw.: Poza A. Seraphimem i ostatnio T. Jasińskim²⁶ wszyscy badacze uznali ten dokument za niewątpliwy falsyfikat. Miał powstać w 1234 r. w Italii, w czasie pobytu wielkiego mistrza na dworze cesarskim. Tylko M. D y g o zauważył, że treść dokumentu nie zgadza się z niezatwierdzonym aktem Konrada I ze stycznia 1230 r. i opowiedział się za tą datą. Zdanie to podzielił ostatnio A. G i e y s z t o r, zwracając uwagę na włoskie pochodzenie falsyfikatu²⁷.

12 (66)

Kraków, wrzesień 1231
M^oCC^oXXXI^o

Konrad I książę mazowiecki w obecności synów Bolesława i Kazimierza nadaje szlachetnemu Gotardowi wieś Rakowo na prawie rycerskim.

Or.: nieznanymi.

Kop.: 1. Warszawa, AGAD, MK 4, k. 61v-62.

2. Tamże, MK 9, k. 14.

3. Tamże, MK 9, k. 16.

Wyd.: Koch., nr 307.

Uw.: Autentyczność tego dokumentu budziła wątpliwości wydawcy. Tekst popsuty wprowadził przez kopistów, oparty jest jednak na autentycznej osnowie aktu Konrada Mazowieckiego. Styl odpowiada epoce, a główni świadkowie znani są i z innych przekazów. Zbyt pochopnie — jak sądzę — uznał go K o c h a n o w s k i za podejrzanym, ze względu na związki z dokumentem Bolesława I dla Gotarda ze Służewa — nr 10 (53).

13 (67)

Warka, 7 listopada 1231

or. 1 — *Millesimo ducesimo tricesimo Primo*

or. 2 — *M^oCC^oXXX^o primo, VII idus novembris*

Konrad książę Krakowa, Mazowsza, Sandomierza i Łęczyca przyrzeka przestrzegać wszystkich przywilejów biskupstwa płockiego

Or. 1: Płock, Arch. Diec., egzemplarz B, sygn. nr 8, poprzednia sygn. $\frac{P.L.}{8}$.

Or. 2: Tamże, egzemplarz A, sygn. nr 9, poprzednia sygn. $\frac{P.L.}{9}$. Perg. niemiecki, 28,6x21,6+1,9 cm. Częściowo zniszczony, ułamek pieczęci na sznurze czerwonym jedwabnym.

Kop.: 1. Kraków, Bibl. Czart. Perg. nr 47 — transumpt z 1264 r.

2. Tamże, Teki Nar. II, nr 28, k. 93-94.

²⁶ A. Seraphim, *Zur Frage der Urkundenfälschungen des deutschen Ordens*, [w:] *Forschungen zur brandenburgischen und preussischen Geschichte*, s. 63; T. Jasiński, *Uwagi o autentyczności przywileju kruszwickiego*, [w:] *Personae-Colligationes-Facta*, Toruń 1991, s. 226 nn.

²⁷ A. Gieysztor, op. cit.

Pod.: 1. M. Łodyński, *O interpolacjach w dokumentach biskupstwa płockiego*, [w:] *Studia historyczne wydane ku czci prof. W. Zakrzewskiego*, Kraków 1908, tabl. I, fig. 1.

2. Album pal., nr 6 — or. 2.

3. PAU, klisza 491.

4. BIH, sygn. fot. I. 43; III. 330; V. 113; III, 646.

Wyd.: 1. Kod. Maz., nr 7, 8 — wg or. 1 i 2.

2. Koch., nr 309, 310 — wg or. 1 i 2.

3. Kutrzeba, *Wybór źródeł*, z. 1, nr 16 — wg wyd. 2.

4. Album pal., nr 6 — wg podobizny or. 2.

Reg.: 1. Preus. Reg., nr 100, s. 32.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 51, s. 117.

3. Szelińska, Tomaszewicz, *Katalog*, nr 59, s. 25.

Uw.: Dokument nieznacznie interpolowany (wyraz *nec* zamiast *et*, co jednak zmienia sens treści). Już M i t k o w s k i²⁸ zwrócił uwagę, że w pierwszym egzemplarzu brak słów *ad exhibendum*, które są w egzemplarzu drugim. Egzemplarz pierwszy na skutek złego przechowywania, został jednak poważnie uszkodzony. Wbrew Kochanowskiemu, oba egzemplarze za interpolowane uważali M. Ł o d y ń s k i i W. S e m k o w i c z²⁹, który zakwestionował ich autentyczność. Odmienne Mitkowski sądził, że oba egzemplarze należy traktować osobno. Uwagi Kochanowskiego, że w egzemplarzu drugim nie ma interpolacji — jak sądził Łodyński — odnoszą się jednak tylko do egzemplarza pierwszego. Mitkowski zgodził się z Łodyńskim co do obecności interpolacji w egzemplarzu drugim. Tekst z tego egzemplarza w transumpcie z 1264 r. jest jeszcze bez interpolacji, podczas gdy w transumpcie Filipa biskupa Fermo z 1279 r. interpolacja już jest. Sądził jednak, że Łodyński przesadził w doszukiwaniu się interpolacji w egzemplarzu pierwszym, gdyż nie można traktować obu egzemplarzy łącznie. Z powodów paleograficznych przesunął Mitkowski czas powstania egzemplarza pierwszego na drugą połowę lub koniec XIII w. Nie jest to więc dokument Konrada I. Świadkowie zgadzają się wprawdzie z rokiem 1231, ale pochodzą z dokumentu z 1227 r., gdzie wymienieni są w takim samym porządku, jak w transumpcie i wpisie do Metryki Mazowieckiej. Dokument ten posiadała kapituła płocka i staład wziął fałszerz egzemplarz pierwszy listę świadków. Przy egzemplarzu tym wisi fragment autentycznej pieczęci Konrada I. Egzemplarz drugi jest więc oryginałem z wprowadzoną do niego między r. 1264 a 1279 drobną interpolacją, o czym świadczą transumpty z tych lat. Aby uniknąć dostrzeżenia rązury i interpolacji na oryginale, ok. roku 1279 sporządzono fałszyfikat dokumentu Konrada I z 1231 r., czyli egzemplarz pierwszy. Nie jest więc on drugim egzemplarzem interpolowanym, ale fałszyfikatem spisany jedną ręką z egzemplarzem drugim dosłownie, ale bez daty dziennej. Datę 7 listopada może mieć tylko egzemplarz drugi. Argumentacja Mitkowskiego wydaje się przekonywająca i należy ją przyjąć.

14 (68)

druga połowa 1231

Biskupi mazowiecki, włocławski i wrocławski wraz ze swymi kapitułami donoszą papieżowi Grzegorzowi IX, że pogańscy Prusowie spalili na pograniczu Mazowsza, Kujaw i Pomorza ponad 10 tysięcy wsi, wiele klasztorów i kościołów; zabili ponad 20 tysięcy, a wprowadzili ponad 5 tysięcy chrześcijan.

Or.: nieznanymi.

Wzm.: pismo Grzegorza IX do dominikanów czeskich, zlecające skierowanie do Prus krzyżowców nie posiadających środków na wyprawę do Ziemi Świętej (Mon. Pol. Vat. t. III, nr 32): *Ex litteris*

²⁸ J. M i t k o w s k i, *Sprawa interpolacji w dokumencie Konrada Mazowieckiego dla biskupstwa płockiego z roku 1231*, [w:] *Medievalia. W 50 rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego*, Warszawa 1960, s. 43.

²⁹ M. Ł o d y ń s k i, *Falsyfikaty wśród dokumentów biskupstwa płockiego w XIII w.*, RAU whf, seria 2, t. LIX, Kraków 1916, s. 150 nn; W. S e m k o w i c z, *rec. Kwart. Hist. r. LVII*, 1923, s. 154.

sane venerabilium fratrum nostrorum Mazoviensis, Wladislaviensis et Wratislaviensis episcoporum
— — percepimus — —.

Kop.: Rzym, Reg. Vat. t. XV, nr 168, s. 148v-149.

Wyd.: 1. MGH, Epist. t. I, nr 460.

2. Preus. UB t. I, nr 87.

3. Mon. Pol. Vat. t. III, nr 32.

4. Koch., nr 319.

5. Cod. Bohemiae t. III, nr 16.

Reg.: 1. Reg. Bohemiae t. I, nr 778.

2. Potthast t. I, nr 8848.

3. Cod. Dipl. Sil. t. VII, nr 376.

4. Reg. Vat., Regesta Gregorii IX t. I, nr 754.

5. SUB t. III, nr 10.

6. *Bullarium Pol.* t. I, nr 263, s. 57.

Uw.: Ten zaginiony list do papieża uznał Kętrzyński³⁰ za falsyfikat krzyżacki ze względu na przesadzone liczby. Może to jednak być celowa przesada w opisie rozmiarów klęsk zadanych przez Prusów. Biskupi, być może licząc na to, że kuria rzymska nie będzie w stanie zweryfikować podanych, niewątpliwie bardzo zawyżonych liczb, mogli spodziewać się, że wraz z wywołaniem odpowiedniego wrażenia, papiestwo udzieli im nienależnego przecież wsparcia. Akcje takie kończyły się czasem powodzeniem³¹. Gdyby był to falsyfikat krzyżacki, w piśmie papieskim jako informator wymieniony byłby raczej książę. To jemu, bardziej niż biskupom, mogło zależeć na sprowadzeniu rycerstwa europejskiego do walk z Prusami, które organizowałiby Krzyżacy. Wydaje się, że mamy do czynienia z dokumentem autentycznym o treści z premedytacją zafałszowanej.

15 (71)

Sulejów, 23 listopada 1232

M.CC.XXXII, nono Kalendas Decembris

Konrad I książę mazowiecki z synami Bolesławem i Siemowitem z okazji konsekracji kościoła w Sulejowie, umacnia swą pieczęcią przywileje nadane temu kościołowi przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Pełkę.

Or.: nieznany.

Kop.: 1. Kraków, Bibl. Czart., sygn. nr 62 — w transumpcie opatów cysterskich z 13 października 1289, Lubiąż.

2. Łódź, Arch. Państw. — kopiaż sulejowski z XVII w., k. 3-4 — egz. A, k. 53-53v — egz. B.

Pod.: Fot. w zbiorach Zakładu Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, nr 606II.

Wyd.: 1. Kod. Wp. t. I, nr 593, s. 553-554.

2. MMed. Aevi Dipl., nr 35, s. 133.

3. Mitkowski, *Początki*, s. 319-320, nr 6.

Reg.: 1. Koch., nr 325.

2. Mitkowski, *Początki*, s. 305, nr 20a.

Uw.: Dokument uważany przez dotychczasowych badaczy za podejrzany. Jedną z jego dwóch kopii zawiera przekaz tego aktu w dwóch wersjach. Jedną z nich jest autentyczna, a druga fałszywa. Według Mitkowskiego³² fałszywa jest wersja nazwana przez poprzednich badaczy A lub I, ponieważ jest to przekaz rozwlekły, wystylizowany tendencyjnie, pełen podejrzanych treści w formularzu i zawierający dokument arcybiskupa Piotra z 1176 r. Autentyczna jest wersja B ponieważ jest

³⁰ W. Kętrzyński, op. cit., s. 162; tenże, *Ziemia Michałowska. Przyczynek do historii fałszerstw krzyżackich*, RAU whf, seria 2, t. XX, Kraków 1903, s. 349-356.

³¹ Świadczy o tym bulla papieża Aleksandra IV z 4 marca 1257, który z powodu zniszczenia przez Prusów i innych pogan dóbr biskupstwa płockiego, zwalnia biskupa i duchowieństwo tej diecezji od świadczeń na rzecz legatów i nuncjusów papieskich na pięć lat (NKDM cz. 2, nr 27, s. 27).

³² J. Mitkowski, *Początki*, s. 24-26.

krótsza, nie ma fragmentów formularza podejrzanych stylistycznie, ani dokumentu arcybiskupa Piotra. W tej sytuacji należy uznać, że przekaz B kopii oparty jest na nieznanym oryginale.

16 (76)

Piotrków, 3 maja 1233

Konrad I książę mazowiecki transumuje dokument Leszka Białego z datą Prądów, 22 września 1224, uwalniający wieś Prądów należącą do klasztoru cystersów w Sulejowie od wszelkich opłat i służebności.

Or.: Kraków, Arch. Państw., Zbiór Rusieckich, Dypl. perg. nr 8. Perg. ze szczątkiem pieczęci na sznurze z różowego jedwabiu.

Kop: 1. Łódź, Arch. Państw., kopiarz sulejowski, k. 48v.

2. Warszawa, AGAD, CWW 807, kopiarz sulejowski z XVII w., s. 111.

Pod.: PAU, klisza 370 IV.

Wyd.: 1. Kod. Mp. t. II, nr 408.

2. Koch., nr 332.

Reg.: 1. J. Kaczmarczyk, *Katalog Archiwum Aktów Dawnych m. Krakowa*, Zbiór Rusieckich, Dypl. perg. 8.

2. Mitkowski, *Początki*, nr 21. s. 305.

Uw.: Jest to niewątpliwie falsyfikat. Pisany jest kursywą z końca XIII w., nie ma pieczęci, a transumowanie innego dokumentu przed połową tego stulecia praktykowane było rzadko. Jest to wystarczający powód do podejrzeń. Umacniają je także późniejsza stylistyka, nieprawidłowo podana kolejność synów Konrada I i na ogół nieznanymi świadkowie. Wszystko to pozwala sądzić, że jest to falsyfikat.

17 (77)

Chełm [Hlem], 2 października 1233

*sexto nonas Octobris, anno incarnationis domi-
nice millesimi ducentesimo tricesimo tercio*

Konrad I książę mazowiecki przywraca Tomaszowi biskupowi wrocławskiemu wieś „Chanouo” nad Wisłą.

Or.: Wrocław, Arch. Archid., sygn. A.A. 73. Na paskach perg. były pieczęcie księcia i arcybiskupa.

Kop.: Tamże, Liber Niger, k. 202b, 400b.

Pod.: BIH, sygn. fot. V. 115.

Wyd.: 1. Dok. kuj. maz., nr 3, s. 289.

2. Koch., nr 334 — wg wyd. 1.

3. SUB t. II, nr 48.

Reg.: 1. Grünhagen, *Regesten* t. I, nr 424, s. 171-172.

2. Preus. Reg., nr 117, s. 37.

3. Grünhagen, *Regesten*, wyd. 2, nr 424, s. 198.

4. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 63, s. 118-119.

Uw.: Dokument ten niesłusznie — jak sądzę — podejrzewał K o c h a n o w s k i opierając się na głosownych notatkach Stosława Łaguny. Sądził on, że ze względu na styl omawiany akt powstał po 1233 r. Tekst nie dostarcza jednak wystarczających na to dowodów. Pismo i styl dokumentu nie odbiegają wyraźnie od stylu innych dyplomów z pierwszej połowy XIII w. Dodać trzeba, że miejsce wystawienia za W ł o d a r s k i m określa S.K. K u c z y ń s k i³³ w księstwie krakowskim, a nie jak sądzono dawniej w stolicy ziemi chełmińskiej. W październiku 1233 r. przebywał bowiem Konrad I w Małopolsce.

³³ S.K. K u c z y ń s k i, *Pieczęcie*, s. 277, przyp. 5.

18 (90)

1230 [1235, 1237]

anno incarnationis Dominicae, Millesimo CC XXX

Konrad I książę mazowiecki nadaje Krzyżakom gród Nieszawę z czterema imiennie wymienionymi wsiami.

Or.: Do 1940 r. Warszawa, AGAD, obecnie prawdopodobnie Berlin, Arch. Zak. Niem. Perg., 26x19,1+3,4 cm.

Kop.: 1. Kórnik, Biblioteka, sygn. 156, kopia w materiałach krzyżackich do procesu polsko-krzyżackiego w 1421 r.

2. Kraków, Bibl. Czart., Teki Nar. II nr 20, k. 77-78.

Pod.: 1. Stronczyński, *Wzory*, cz. 1, nr 4.

2. Preus. UB, tabl. III.

3. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, tabl. IIIa.

Wyd.: 1. *Acta Borussica* t. I, s. 404-405.

2. Dogiel, *Cod. dipl. t. IV*, nr 13.

3. Stronczyński, *Wzory*, cz. 1, nr 4 — pod datą 1230.

4. *Lites* t. Ib, s. 26 — bez daty.

5. Preus. UB. t. I, nr 76.

6. Koch., nr 297.

Reg.: 1. Inwentarz dokumentów znajdujących się w Archiwum Koronnym Krakowskim w 1551 r., Kraków, Bibl. Czart., rpis 1042IV, k. 124 (Mikrofilm Biblioteki Narodowej 21122).

2. *Cod. Prus. t. I*, s. 5.

3. Watterich, *Die Gründung*, s. 194.

4. *Preus. Reg.*, nr 84, s. 28, wyd. 2, tabl. IIIa.

5. A. Kraushar, *Miscellanea archiwalne* t. II, Warszawa 1911, s. 30.

Uw.: Przez dawniejszych badaczy uważany za falsyfikat. Obecnie uznawany za autentyk³⁴. Wcześniej badacze rozszerzali ramy chronologiczne jego wystawienia do 1235 r., a nawet 1237. Nieuzasadnione wydaje się datowanie tego dokumentu przez Kochanowskiego między r. 1230 a 1235. Ten ostatni rok nie znajduje się w żadnej z dwóch znanych kopii. Bez żadnego uzasadnienia datę 1237 podaje J. Zathe y, *Katalog rękopisów średniowiecznych Biblioteki Kórnickiej*, s. 335, wymieniając kopię tego dokumentu w materiałach do procesu polsko-krzyżackiego, która jest właśnie bez daty.

19 (91)

1230, (1230-1235)

Millesimo. CC. XXX.

Konrad I książę mazowiecki za zgodą żony i synów nadaje Krzyżakom całą ziemię chełmińską.

Or.: Do 1940 r. Warszawa, AGAD. Obecnie nieznan. Perg., 26,8x12,4+1,4 cm. Opatrzony był pieczęcią biskupa płockiego Guntera.

Pod.: 1. Stronczyński, *Wzory*, cz. 1, nr 3, s. 3.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, tabl. IVa.

Wyd.: 1. *Acta Borussica* t. I, s. 402-404.

2. Dreger t. I, nr 79, s. 137.

3. Dogiel, *Cod. dipl. t. IV*, nr 12, s. 9-10.

4. *Preus. Chronik* t. II, s. 41.

5. Stronczyński, *Wzory*, cz. 1, nr 3, s. 3.

6. D. Szulc, *O Tarnowie mazowieckim*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” t. IV, Warszawa 1843, s. 449-485.

7. Watterich, *Die Gründung*, nr 18, s. 195, 343-344 — pod datą styczeń 1230, Płock.

³⁴ Zob. M. Biskup, G. Labuda, *Dzieje Zakonu krzyżackiego w Prusach*, wyd. 2, Gdańsk 1986, s. 120, przyp. 27; M. D y g o, op. cit.; G. L a b u d a, *Über die Urkunden*, s. 25-27.

8. Cod. Pom. Dipl. t. I, s. 28.
9. Preus. UB, nr 75.
10. Koch., nr 296.

Reg.: 1. Cod. Prus. t. I, Regesten, s. 5.

2. Preus. Reg., nr 83, s. 28.
3. A. Kraushar, *Miscellanea archiwalne* t. II, Warszawa 1911, nr 8, s. 3-32.

Uw.: Dokument interpolowany. Za autentyczny uznał go Max Perlbach. Przeciwnego zdania był Kętrzyński³⁵, który wskazał, że opatrzony był pieczęcią biskupa a nie wystawcy, czyli księcia. Rzeczywiście, dokument kończy się słowami *Ego Gunterus episcopus Mazoviae subscribo* co świadczy o tym, że uwierzytelniał go biskup. Kochanowski słusznie zauważył, że interpolacja dotyczyła praw Zakonu w ziemi chełmińskiej. Nie kwestionując tego spostrzeżenia, za datą 1230 opowiedział się Marian Dygo³⁶. Janusz Bieniak i Jan Powierski³⁷ sądzą natomiast, że dokument mógł powstać dopiero w 1235 r. lub nawet później, gdyż dopiero na mocy układu Konrada I z Krzyżakami z 19 października 1235 nabrali oni praw do obszaru na północ od Drwęcy. Dygo natomiast wskazał słusznie, że jeszcze w 1229 lub 1230 r. Zakon podjął próbę uzurpacji praw do tych terenów, o czym świadczy dokument Hermana von Balk z 1230 r. O słuszności tego stanowiska przekonuje też data naszego aktu, tj. właśnie rok 1230. Opowiadam się za tą datą. Sądzę, że należy w tym wypadku dać wiarę odczytom wydawców, którzy widzieli jeszcze oryginał. Potwierdzają ją także zachowane podobizny dokumentu.

20 (93)

Danków na wiecu, 2 lipca 1238 (1236)
M^oCC^{mo}XXXVI Indictione V, Littera dominicali. e. In die Martirum. processu et Martinianj

Konrad I książę mazowiecki wydziela swym synom Bolesławowi i Kazimierzowi dzielnicę i ustala granice między tymi dzielnicami.

Or.: Kraków, Bibl. Czart. sygn., perg. nr 14. Perg., 16,2x12,9+0,8 cm. Z pięciu pieczęci ocalały cztery w wosku zwykłym na sznurach czerwonych: biskupa płockiego, konna Bolesława I, konna Kazimierza I księcia kujawskiego i konna Konrada I. Na odwrociu streszczenie z XVIII w. i noty wskazujące na poprzednie miejsce przechowywania w Arch. Diec. we Włocławku.

Kop.: Kraków, Bibl. Czart., Teki Nar. II, nr 78, k. 227-228.

Pod.: Kod. Pol. t. I, cz. 1, nr 20, s. 15.

Wyd.: 1. Kod. Pol. t. I, cz. 1, nr 20, s. 15.

2. Koch., nr 361 — wg wyd. 1.

3. *Iura Mas.* t. I, nr 4.

Reg.: 1. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 76, s. 119.

2. *Mon. hist. Wład.* t. XIV, nr 83, s. 15.

3. *Tamże* t. XXV, nr 71, s. 12.

Uw.: *Iura Mas.* t. I, nr 4 błędnie sądzą, że or. zaginiony. Przyczyną niesłusznych podejrzeń o fałszywość tego aktu jest data 2 lipca jakoby 1236 r. Niewątpliwie przy roku 1236 błędna jest cyfra indykcji, gdyż na rok ten przypadała indykcja 9 a nie 5. Nieściśła jest również litera niedzieli, prawidłowo powinno być bowiem *fe*. Data dzienna nie budzi wątpliwości. Święto męczenników Processusa i Martinianusa przypada istotnie 2 lipca. Dokument wystawiono na zjeździe w Dankowie. 30 czerwca 1238 odbył się zjazd w tej miejscowości w ziemi rawskiej, natomiast 7 czerwca 1262 miał

³⁵ M. Perlbach, *Preus. Reg.*, nr 83 i *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 39; W. Kętrzyński, *op. cit.*, s. 202-203.

³⁶ M. Dygo, *op. cit.*, s. 45.

³⁷ J. Bieniak, *op. cit.*, s. 28, przyp. 117; J. Powierski, *Dobra ostrowicko-golubskie biskupstwa włocławskiego na tle stosunków polsko-krzyżackich w latach 1235-1308*, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Wydział I Nauk Społecznych i Humanistycznych, Seria Monografii, nr 58, Gdańsk 1977, s. 45.

miejsce zjazd książąt w Dankowie w ziemi wieluńskiej. Ponieważ większość świadków naszego dokumentu zgadza się z datą zjazdu z 1238 r., należy przyjąć, że wydano go właśnie wtedy. Argumentem dodatkowym jest rozpiętość chronologiczna. Bardziej prawdopodobne wydaje się wystawienie tak ważnego dyplomu 2 lipca na zjeździe, który rozpoczął się trzy dni wcześniej, niż 7 czerwca, czyli prawie 4 tygodnie przed wystawieniem aktu. Data roczna 1236 mogła powstać wskutek niedbalstwa pisarza, który opuścił dwie końcowe kreski.

21 (100)

23 kwietnia 1238

M^oCC^oXXX^o octauo, in die beati Adalberti Martiris

Konrad I książę mazowiecki zatwierdza klasztorowi cystersów w Sulejowie nadanie wsi Łączna i określa jej immunitet.

Or.: Kraków, Zbiory Gabinetu Archeologicznego zdeponowane w Zakładzie Archiwistki i Nauk Pomocniczych Historii UJ, nr 3926. Na sznurze czerwonym pieczęć konna Konrada I.

Kop.: 1. Łódź, Arch. Państw., kopiarz sulejowski, k. 48v-49.

2. Warszawa, AGAD, CWW 807, kopiarz sulejowski z XVII w., s. 111-112.

Pod.: Kraków, Zbiory Gabinetu Archeologicznego zdeponowane w Zakładzie Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii UJ, fot. 4L II.

Wyd.: 1. Dok. kuj. maz., nr 1 i przyp., s. 374-375.

2. Koch., nr 374.

Reg.: 1. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 85a, s. 121.

2. J. Mitkowski, *Początki*, nr 33, s. 307.

Uw.: Dokument ten trzeba uznać za falsyfikat z powodów paleograficznych. Pisany jest pismem z drugiej połowy XIII w., które, jak zauważył M i t k o w s k i, op. cit., jest tej samej ręki co pismo dokumentu Kazimierza księcia łęczyckiego z 30 listopada 1292. Nie może więc pochodzić z r. 1238. Nieprawidłowo również przywieszona jest pieczęć. Wzmocnia to pogląd o fałszywości dokumentu.

22 (106)

Sieradz, 16 czerwca 1239

*XVII kalendas Julij Anno gracie Mille-
simo CC^oXXX nono*

Konrad I książę mazowiecki i jego syn Bolesław I nadają immunitet dobrom biskupa i katedry płockiej.

Or.: nieznanymi.

Wzm.: 1. J.W. Smoniewski, *Województwo płockie*, k. 10v, Kraków, Bibl. PAN, rpis 474 (Mikrofilm Biblioteki Narodowej 40329) — pod r. 1238.

2. NKDM t. II, nr 162.

Kop.: 1. Reg. wyd. w *Kod. Maz.*, nr 179.

2. Płock, Arch. Diec., Skarbiec, szafa II, pudło XI, nr 283, transumpt Władysława I księcia płockiego z 30 kwietnia 1453.

3. Warszawa, AGAD, MK 337, k. 109-109v, oblata tego dok. „Ratificatio”.

4. Płock, Arch. Diec., Skarbiec, szafa II, pudło XI, nr 32, 105, transumpt Władysława II księcia płockiego i wiskiego z 16 stycznia 1464.

5. Kórnik, Bibl. PAN, sygn. 194, nr 28, k. 185v, transumpt z 1464.

6. Transumpt Zygmunta I Starego z 1537 r.

7. Transumpt Zygmunta Augusta z 1550 r.

8. Płock, Arch. Diec. nr 47, Skarbiec, Szafa II, pudło XXI, tekst w nieistniejącym już wyroku komiarskim na perg. w sprawie między księciem mazowieckim Siemowitem IV, a biskupem płockim Jakubem Kurdwanowskim z 1404 r.

9. *Kod. Maz.* nr 14.

10. Płock, Arch. Diec., kopia z XIV-XV w.

Wyd.: 1. Rostkowski, *Clypeus Cleri Polonici*, s. 52.

2. Gawarecki, *Przywileje*, s. 291-292.

3. Kod. Maz., nr 13, 14.

4. Kutrzeba, *Wybór źródeł*, z. 1, nr 22.

Reg.: 1. A. Prochaska, *Codex epistolaris Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae*, s. CVI — pod r. 1238.

2. Preus. Reg., nr 170, s. 52.

3. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 88, s. 121.

Uw.: Tekst zachował się w dwóch wersjach w 10 kopiach. Kochanowski sądził, że tego dnia w Sieradzu wydano akt Bolesława I, a 17 lipca tego roku Konrada. Recenzując wydawnictwo Kochanowskiego W. Semkowicz przypuszczał, że były to dwa podejrzane dokumenty, z których akt Konrada z 1239 r. stał się podstawą falsyfikatu z tą samą datą, na imię Bolesława I³⁸. Wobec zaginięcia oryginału, sprawy tej nie da się jednoznacznie wyjaśnić.

23 (112)

[po 5 sierpnia 1240]

Konrad I książę mazowiecki za zgodą żony i synów składa biskupom Michałowi kujawskiemu i Pawłowi płockiemu zadośćuczynienie za śmierć scholastyka płockiego Jana Czapli, wyznaczone przez sędziów Stolicy Apostolskiej, Tomasza biskupa wrocławskiego i G. scholastyka krakowskiego.

Or.: Włocławek, Arch. Diec., sygn. dokument 7. Perg., 30,3x14,8+1,9 cm. Na sznurze czerwonym pieczęć konna z uszkodzonym napisem. Na odwrociu noty z XVII-XVIII w.

Kop.: 1. Kraków, Bibl. Czart., nr 1306, autograf Historii Jana Długosza, s. 666. Dołączona karta pisana nieznaną ręką.

2. Tamże, Teki Nar. II, nr 103, k. 303-306.

Wyd.: 1. Długosz, *Historia* (wyd. Przeddzieckiego) t. IV, s. 262.

2. Kod. Wp. t. I, nr 266 — wg or.

3. Dok. kuj. maz., nr 8, s. 177 — wg or.

4. Koch., nr 394.

5. SUB t. II, nr 184.

Reg.: 1. Kod. Pol. t. II, cz. 1, s. 22, nr 25.

2. Grünhagen, *Regesten*, nr 557, s. 195 i 208-209, nr 558, s. 241.

3. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, s. 122, nr 93 — pod datą (1239, 15 czerwca — 1240, 5 sierpnia).

4. Mon. hist. Wład. t. XIV, nr 70, s. 13.

5. Tamże, t. XXV, nr 61, s. 11.

6. Librowski, *Inwentarz*, s. 22.

Uw.: Data rekonstruowana przez wydawców. Wątpliwości co do autentyczności budzi osoba biskupa płockiego Pawła. W 1240 r. biskupem tej diecezji był Andrzej I z rodu Gryfitów, a Pawła wśród biskupów płockich XIII w. nie znamy³⁹. Przypuszczalny falsyfikat musiałby powstać po wydarzeniach związanych ze śmiercią Jana Czapli, w środowisku odległym od katedry płockiej, w którym musiano przecież znać imię biskupa, być może na Kujawach.

24 (120)

Kuchary, 1240

Anno ab Incarnacione domini Millesimo ducentesimo quadragesimo

Bolesław I książę mazowiecki nadaje rycerzowi Gotardowi, immunitet skarbowy, łowiecki i zwolnienie od sądownictwa grodzkiego dla wsi Jakać, Górzno i trzech innych.

Or.: nieznany.

Kop.: Warszawa, AGAD, MK 6, k. 66v, transumpt konfirmacyjny rzekomego or., wydany w 1474 r. w Ciechanowie przez Konrada III, znany z oblaty w Łomży w 1475 r., MK 5, k. 64v-65v.

³⁸ Kwart. Hist. r. LVII, 1923, s. 154.

³⁹ Zob. T. Żebrowski, *Zarys*, s. 32.

Wyd.: Koch., nr 399.

Uw.: Jest to niewątpliwy falsyfikat. Tekst przechował się tylko w dwóch wpisach do Metryki Koronnej. K o c h a n o w s k i wydał go z kopii w Metryce wskazując, że stylem przypomina wiek XV. Że tak jest istotnie, świadczy ponadto zwolnienie od sądownictwa grodzkiego, w XIII w. niewątpliwie zbyt wczesne. Opis pozostałych immunitetów wskazuje także, że dokument powstał prawdopodobnie w XV w., a najwcześniej pod koniec XIV w.

25 (121)

[1240?]

Konrad I mazowiecki, książę Łęczycy nadaje wdowie po Myślborzu i jej synowi Olbrachtowi wsie Lechawice i Opozzew wolne od niektórych ciężarów prawa polskiego, otrzymując wzamian wieś Warkę.

Or.: nieznan.

Kop.: Warszawa, AGAD, MK 89, k. 11-12.

Wyd.: Koch., nr 397.

Uw.: Wobec zaginięcia oryginału należy przyjąć ustalenia wydawcy, który opatrzył dokument datą 1240 z powodu łęczyckiego tytułu Konrada I. Stwierdził niezwykle popsutą postać aktu i podejrzaną arenę. Uważał, że mimo poprawnej inwokacji, redakcja tekstu wygląda na pochodzącą z XIV lub XV w. i opartą na przekazie dawniejszym i prawidłowym. Tekst znany wyłącznie z transumptu Konrada II z 1284 r., wpisanego do Metryki Koronnej w 1556 r. O uznaniu go za falsyfikat przesądzają szczegóły, tj. opis immunitetów, typowy dla dokumentów XV w.

26 (122)

Piątek na wiecu, 19 stycznia 1241
M^oCC^oX^oLI. XIII° Kalendas februaryij

Bolesław I książę mazowiecki nadaje biskupstwu płockiemu przywileje dotyczące się sądownictwa księcia i jego urzędników nad poddanymi tego biskupstwa oraz przewozu.

Or.: Płock, Arch. Diec. nr 15. Poprzednia sygn. $\frac{PI}{15}$. Perg. niemiecki, 27x12,9+1,9 cm. Na sznurach z czerwonego jedwabiu fragmenty pieczęci Bolesława I i biskupa płockiego Andrzeja. Na odwrocie noty z XVI-XX w.

Kop.: Kraków, Bibl. Czart., Teki Nar. II, k. 319-320 pod datą 16 stycznia 1241.

Pod.: 1. Album pal. Textus, tabl. 10.

2. PAU, kłisza 468.

3. M. Łodyński, *O interpolacjach w dokumentach biskupstwa płockiego*, s. 311-314 i tabl. II, fig. 4 częściowo.

Wyd.: 1. Rostkowski, *Clypeus cleri Poloni*, s. 55.

2. Kod. Maz., nr 15 — wg or.

3. Koch., nr 410 — wg or.

4. Kutrzeba, *Wybór źródeł*, z. 1, nr 23 — wg wyd. 3.

5. Album pal. Textus, nr 10.

Reg.: 1. Gawarecki, *Przywileje*, s. 293 pod r. 1241.

2. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 97, s. 122 — wg wyd. 2.

3. B. Ulanowski, *Synod prowincjonalny w Kamieniu*, Kraków 1915, s. 8, nr 10.

Uw.: Jest to falsyfikat z powodu późniejszego pisma oraz interpolacji dokonanej przez wydrapanie części tekstu.

27 (125)

[Czersk], 1241
M^oCCXL primo

Konrad I książę mazowiecki w nagrodę za zwycięstwo odniesione nad Jaćwingami, Prusami i Litwinami, nadaje komesowi Gotardowi wieś Służewo, wolną od ciężarów prawa polskiego.

Or.: nieznanym.

Kop.: 1. Warszawa, AGAD, transumpt confirmacyjny Janusza I w Jeżowie 7 kwietnia 1378, łącznie z dokumentem Koch., nr 433 z narracją z 4 grudnia 1445, Akta ziemskie i grodzkie warszawskie, ks. 2, k. 896-897, tytuł: *Decisiones privilegiorum Sluzewo*.

2. Tamże, MK 4, k. 69, oblata transumtu Janusza I ok. 5 grudnia 1447, Zakroczym.

3. Tamże, Akta grodzkie i ziemskie warszawskie, ks. 3, k. 175, oblata 14 grudnia 1456.

4. Tamże, MK 9, k. 15-15v z datą 1261, Akta ziemskie i grodzkie warszawskie, ks. 18, s. 1133-1134.

5. Tamże, MK 9, k. 171-172, oblata 7 listopada 1485.

6. Tamże, Dutki grodzkie i ziemskie czerskie, wareckie, grójeckie i garwolińskie, ks. 25a, k. 511v, oblata ok. 1524.

7. Tamże, MK 189, k. 733-733v, 10 grudnia za panowania króla Władysława IV.

8. Kraków, Bibl. Czart., Teki Nar. II, k. 323-325.

Przekład.: Daniłowicz, *Skarbiec*, nr 86.

Wyd.: 1. B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego na pięcioro xiąg rozdzielone*, Kraków 1584, s. 275; wyd. 2, Kraków 1858, s. 356.

2. Inventarium M. Kromera pod r. 1240-1243, wg L. Finkel, *Marcin Kromer, historyk polski XVI w.*, RAU whf t. XVI, Kraków 1883, s. 456.

3. Kod. Pol. t. II, cz. 1, nr 28, s. 25-27.

4. Daniłowicz, *Skarbiec*, nr 86.

5. Koch., nr 407.

Reg.: 1. Preus. Reg., nr 185, s. 56 — wg wyd. 2.

2. Preus. UB t. I, nr 137, s. 102 — wg wyd. 2.

3. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 101, s. 123 — wg wyd. 2.

Uw.: Wydawcy uważają ten dokument za notyrczyni fałszyfikat. Bartosz Paprocki, pierwszy wydawca, uważał, że wystawiono go w Warszawie. Kochanowski przypuszczał, że miejscem wystawienia był Czersk. Poparła go w tym E. Ł u c z y c k a - S u c h o d o l s k a, *Najstarsze wzmianki o Warszawie w świetle badań dyplomatycznych*, „Studia Warszawskie”: t. XXI, z. 2, s. 149, przyp. 2. Nie wypowiedziała się jednak w kwestii autentyczności dokumentu. Oba dokumenty dla Gotarda — zob. nr 24 (121), transumowano na jednej karcie, przy czym opuszczono te same zwroty w dacie i tytułaturze książęcej.

28 (127)

Plock, 16 kwietnia [1242?] 1244

*feria quarta magna maioris hebdomadae, anno Domini
Millesimo Ducentesimo quadragesimo quarto*

Konrad I książę mazowiecki nadaje plebanowi czerskiemu wieś Linin.

Or.: nieznanym.

Tekst: jako transumpt w protokole wizytacji biskupa poznańskiego Wojciecha Toliboskiego z 12 września 1661. Jako Oblata Erektionis Ecclesiae Cernensis 24 listopada 1666 r. wprowadzony do akt grodzkich czerskich, ks. 13, k. 105v-106.

Wyd.: Koch., nr 425.

Uw.: Kochanowski wydając ten dokument uważał go za fałszyfikat ze względu na nowożytny styl. Zna go jednak tylko z siedemnastowiecznej kopii. Oryginał zaginął, a nowożytny styl może być dziełem siedemnastowiecznych kopistów i ich przeróbką tekstu. Z niewyjaśnionych powodów opatrzył wydawca ten akt datą 1242, mimo że kopie zawierają datę 1244. Wydaje się, że zastrzeżenia Kochanowskiego wobec tego dokumentu są zbyt wielkie i jest to autentyk w formie popsutej przez późniejszych kopistów.

29 (134)

1242

Konrad I książę mazowiecki pozwala klasztorowi cystersów w Sulejowie na zamianę Lubotyńia i Zakrzewa, którym nadał immunitet i zezwolił na lokację miasta na prawie niemieckim, na wieś Barkowice.

Or.: nieznanym.

Kop.: Włocławek, Arch. Diec., sygn. dokument 42, transumpt Kazimierza I z 1262 r.

Wyd.: Kod. Pol. t. II nr 33.

Reg.: 1. *Preus.-pol. Studien*, Heft I, nr 108, s. 123.

2. Mitkowski, *Początki*, nr 40, s. 308.

Uw.: Jest to niewątpliwie falsyfikat ponieważ na lokację prywatnych wsi w 1242 r. było zbyt wcześnie.

30 (135)

Kraków, 1242

Anno Incarnationis domini Millesimo Ducentesimo quadragesimo secundo

Konrad I książę mazowiecki potwierdza układ zawarty między biskupem płockim Andrzejem i jego braćmi, a Prandotą biskupem i kapitułą krakowską, oraz potwierdza dobra i nadaje przywileje poddanym klasztoru benedyktynek w Staniątkach.

Or.: nieznanym.

Kop.: 1, Transumpt króla Kazimierza Jagiellończyka z 1464 r. (Kod. Pol. t. III, nr 219, s. 437).

2. Długosz, *Lib. Ben.* — z błędami i bez listy świadków.

Wyd.: 1. Kod. Pol. t. III, nr 219 — wg kopii 1.

2. Długosz, *Lib. Ben.*, ks. III, s. 298.

3. Kod. Mp. t. II, nr 419 — wg wyd. 1.

Reg.: Koch., nr 420, wg wyd. 1.

Uw.: Wg Koch., nr 420 dokument podejrzany. W. S e m k o w i c z, *Kwart. Hist.*, r. LVII, 1923, s. 154, przyp. 3, uważał słusznie, że są to trzy oddzielne falsyfikaty, z których dwa odnoszą się do nadań uczynionych rzekomo na wiecu nad Mierzawą na rzecz klasztoru w Staniątkach⁴⁰ i które powinny być wydane osobno. K o c h a n o w s k i niesłusznie potraktował je łącznie. Podejrzeń nie potwierdzają jednak świadkowie. Są oni znani z dokumentów Konrada I jako księcia krakowskiego i łączycykiego z tego czasu.

31 (138)

Płock, 11 kwietnia 1244

Konrad I książę mazowiecki uposaża kościół w Czerwińsku.

Or.: nieznanym.

Kop.: 1. Płock, Arch. Diec., wizytacja biskupa Wojciecha Tolibowskiego z 1661 r., *Liber beneficiorum katedry płockiej*.

2. Księga grodzka czerska, oblata z 1666 r.

3. Poznań, Arch. Archid., Księga uposażenia diecezji poznańskiej z 1510 r., wpis z XVII w. z datą 1242.

4. Tamże, AV t. 12, k. 143-144v.

Wyd.: 1. Koch., nr 425 — wg kopii 1.

2. J. Nowacki, Księga uposażenia diecezji poznańskiej z 1510 r., nr 11, s. 265 — wg kopii 2.

Przekład.: K. Kozłowski, *Czersk historycznie i statystycznie opisany*, Warszawa 1858, s. 556-558.

Uw.: Jest to falsyfikat powstały prawdopodobnie dopiero w XVII w. Sprawę jego autentyczności przesądza całkowicie nowożytny styl, niemożliwy chyba do aż tak wielkiego, bezinteresownego przerobienia przez kopistów. Według J. N o w a c k i e g o, ostatniego z dwóch wydawców, data roczna powinna być skorygowana do r. 1240, zgodnie z pierwszą z czterech znanych kopii.

⁴⁰ O dokumentach wystawionych rzekomo na wiecu nad Mierzawą 5 sierpnia 1243, zob. B. U l a n o w s k i, *O założeniu i uposażeniu klasztoru benedyktynek w Staniątkach*, RAU whf t. XXVIII, Kraków 1891, s. 32-37.

32 (148)

Płock, 30 września — 5 października
1244-1246

anno ut supra, feria sexta post festum s. Michaelis Archangeli

Konrad I książę mazowiecki powierza Przybysławowi z Rostkowa dzierżawę miasta Przasnysza na lat trzydzieści.

Or.: nieznanymi.

Kop.: niegdyś w posiadaniu I. Daniłowicza, obecnie nieznanymi.

Wyd.: 1. B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego na pięcioro xiąg rozdzielone*, wyd. 1, Kraków 1584, s. 32-33, wyd. 2 Kraków 1858, s. 414-415.

2. Koch., nr 455 — wg wyd. 1.

Przekład: Daniłowicz, *Skarbiec* t. I, nr 99.

Uw.: Jest to falsyfikat z XV w. K o c h a n o w s k i wydając go rekonstruował datę na okres między 30 września a 5 października 1244-1246. W znanej mu jeszcze kopii data zapisana została nietypowo — *anno ut supra, feria sexta post festum S. Michaelis Archangeli*. Odnosi się to oznaczenie zapewne do daty Paprockiego, tj. 1246 r. W sprawie fałszerstwa trudno dorzucić coś nowego. Świadczy o nim data a także tytułatura księcia. Dwa lata wcześniej Konrad nie tytułowałby się *dux Mazovie*, lecz *dux Cracovie et Lancicie*, lub *dux Lancicie*. W 1246 r. mógłby ponownie tytułować się księciem Mazowsza. W dokumencie autentycznym Przasnysz nie mógłby być nazwany *oppidum*, gdyż w 1244 r. nie był jeszcze lokowany na prawie niemieckim. Stało się to dopiero w 1427 r. Z tego stulecia pochodzą też zwroty: — — *damus in tenutam opidum nostrum* — — *ad annos triginta, in quibus omnes census et contributiones que ad mensam nostram pertinebant* — — *recipient*. W XIII w. nie był możliwy również zwrot *in cuius testimonium evidens, presentes manu nostra subscripsimus* chyba, że jest to tylko formuła uwierzytelniająca, nie mająca nic wspólnego z podpisywaniem dokumentu. Nieznany z innych źródeł jest także rzekomy odbiorca Przybysław z Rostkowa. Wątpliwa jest również wzmianka o przywieszeniu *sigillum maius*.

33 (156)

Piątek na wiecu, 24 czerwca 1247

*anno gratie M^oC^oXLVII, indiccione IV, VIII
Kal. Iulii, in die beati Iohannis baptiste*

Bolesław I książę mazowiecki zezwala mieszczanom płockim na budowę domów na terenach należących do katedry płockiej w razie zagrożenia wojennego pod warunkiem, że opuszczają je po ustaniu tego zagrożenia.

Or.: nieznanymi.

Kop.: Płock, Arch. Diec., nieistniejący już kopiarz katedry płockiej z XIV w., tzw. H. 31, k. 4, nr 3.

Wyd.: 1. Kętrzyński, *Trzydzieści dokumentów*, nr 5 — wg kopii.

2. Koch., nr 471 — wg wyd. 1.

3. W. Kuhn, *Die Entstehung der deutschrechtlichen Stadt Płock*, „Zeitschrift für Ostforschung”, t. XIII, 1964., s. 30 — niepewny przedruk z wyd. 2.

4. Dok. Płocka t. I, nr 12 — wg wyd. 1.

Reg.: Preus. UB t. I, nr 928 — także mylna informacja o przechowywaniu kopii znajdującej się w kopiarzu H 31, k. 4 w Arch. Diec. we Włocławku, gdzie miała znajdować się w XIX w.

Uw.: Dokument budzi poważne podejrzenia. Pierwszy wydawca wskazał na wadliwą datację aktu, indykcja 4 przypada bowiem na rok 1246, indykcja 5 zaś na rok następny. Zastrzeżenia K ę t r z y ń s k i e g o budziło także wymienienie na liście świadków Boguszy jako wojewody łęczyckiego. Wątpliwość tę podzielił Józef N o w a c k i w pracy o opactwie szpetalskim⁴¹. Wiado-

⁴¹ J. N o w a c k i, *Opactwo św. Gotarda w Szpetalu pod Włocławkiem zakonu cysterskiego*, Gniezno 1934, s. 58 nn.

mo, że wojewodą łęczyckim był Bogusza Miećławic w latach 1241-1242⁴². K o c h a n o w s k i zwrócił natomiast uwagę na to, że Siemowit I, dwudziestotrzyletni w 1247 r., określony jest w dokumencie jako *iuvenis domicellus*. Wysunął więc hipotezę, że obecna data jest omyłką kopisty, a oryginał spisano za czasów biskupa Piotra, tj. w latach 1232-1239, kiedy Siemowit miał lat kilkanaście. Po przeprowadzeniu krytyki wewnętrznej za cofnięciem akcji prawnej opowiedział się trzeci wydawca, W. K u h n. Jej początek datował na rok 1236, upatrując ścisły związek z dokumentem biskupa Piotra z 1237 r. Datę 1247 wyjaśniał ten autor wielką rozpiętością chronologiczną między akcją prawną a wystawieniem dokumentu, który zawierał przejątki z wcześniejszej zapiski. Koncepcji tej sprzeciwił się Karol B u c z e k, w pracy o lokacji Płocka⁴³. Zauważył słusznie, że nie można identyfikować omawianego dokumentu z aktem biskupa Piotra z 1237 r. Jednak wydaje się, że słusznie cofnął Kuhn akcję, choć może zamiast lat trzydziestych, trafniejsze tu byłyby lata sprawowania urzędu wojewody łęczyckiego przez Boguszę Miećławicą, czyli 1241-1242. Siedemnasto- lub osiemnastoletni Siemowit I mógłby być także jeszcze wtedy nazwany *iuvenis domicellus*.

*

Wspólną cechą przedstawionych wyżej dokumentów jest wystawienie ogromnej ich części na imię Konrada I. Długie panowanie tego księcia dało w konsekwencji obfitość wystawionych przez niego dyplomów. Zachęcało to fałszerzy do umieszczania podróbek w jego czasach i sprzyjało ich uwiarogodnieniu. W świadomości ludzi XIV czy XV w. czasy Konrada były ponadto epoką zamierzchłą. Drugą cechą wspólną jest brak większości oryginałów i rzekomych oryginałów tych dokumentów. Oprócz okoliczności obiektywnych, różnych wypadków losowych itp., ginięcie fałszywych i interpolowanych dyplomów było efektem świadomej działalności ich właścicieli. Zależało im przecież, aby po oblatowaniu w Metryce Koronnej lub księgach sądowych, nie można było zbyt dokładnie badać i konfrontować rzekomego oryginału z kopiami. Brak wielu oryginałów w istotny sposób utrudnia badanie ich autentyczności. Nie ma ich 1/3 dokumentów omówionych wyżej. Na 156 mazowieckich dokumentów z czasów Konrada I fałszywych, niepewnych, podejrzanych i podejrzewanych jest 33, czyli nieco więcej niż 1/5. Jest to jednak i tak pokaźny procent, proporcjonalnie większy niż w drugiej połowie XIII w.⁴⁴

Odbiorcami ośmiu z nich mieli być członkowie stanu rycerskiego. Na drugim miejscu z sześcioma znajduje się biskupstwo płockie i z tą samą liczbą Krzyżacy, choć obecnie przeważa pogląd o autentyczności większości dokumentów z nimi związanych. Na trzecim miejscu znajduje się klasztor sulejowski jako odbiorca czterech fałszyfikatów, następnie zakon Dobrzyńców z dwoma podejrzаныmi aktami. Po jednym fałszyfikacie lub dyplomie podejrzany, spreparowano na rzecz klasztoru w Lubinie, biskupa wrocławskiego, biskupa pruskiego Chrystiana, plebana czerskiego, klasztoru w Staniątkach, kościoła w Czerwińsku, mieszczan płockich i biskupstwa włocławskiego. Liczba fałszyfikatów, aktów podejrzanych i niepewnych gwałtownie rośnie, jeśli idzie o daty, którymi są opatrzone, w latach dwudziestych. Jeśli z datami z okresu wcześniejszego znamy tylko dwa dokumenty, to z datami z lat 1221-1230 pojawia się ich już osiem. Jako miejsca wystawienia figurują Płock, Łowicz, Warszawa, Kuchary, Kruszwica, niezidentyfikowane Beze,

⁴² J. Piętka, *Słownik biograficzny Polski wczesnośredniowiecznej*, (maszynopis w IH PAN w Warszawie), nr 791, s. 151-154.

⁴³ K. B u c z e k, *Sprawa lokacji miasta Płocka*, *Kwart. Hist.* t. LXXIV, 1967, z. 4, s. 1013-1019.

⁴⁴ NKDM cz. 2 zna tylko cztery fałszywe dokumenty z drugiej połowy XIII w. Są to nr 49a, 57, 81, 98.

a więc w większości miejscowości mazowieckie. Największa liczba fałszyfikatów i aktów podejrzanych opatrzona jest datami z lat trzydziestych XIII w. Jest ich w sumie 13. Opatrzona są też różnorodnymi miejscami wystawienia. Wiąże się to zapewne z wiedzą fałszerzy o zabiegach Konrada I o zwierzchnictwo nad dzielnicą krakowską, które miały miejsce właśnie w tym okresie. Mamy więc dokumenty z miejscem wystawienia w Warce, ale i w Krakowie, Sulejowie, Piotrkowie, Chełmie w ziemi krakowskiej, Dankowie, Sieradzu i Kucharach. Nie można oczywiście na tej podstawie wyciągnąć daleko idących wniosków o poziomie intelektualnym i świadomości polityczno-historycznej środowisk fałszerzy. Nieco tylko zmniejsza się liczba opatrzonych datami w przedziale 1240-1247. Jest tych aktów 10. Zapewne również z powodu aktywności Konrada I w Małopolsce w tym okresie, mają one miejsca wystawienia w Piątku, Czersku, Płocku, ale również w Krakowie, Sieradzu i Radomsku. Z przedstawionych spostrzeżeń nie można wyciągnąć zbyt szerokich wniosków. Są one raczej ilustracją możliwości, na które pozwala zgromadzony materiał dyplomatyczny.